

Συνέδρια - Ανακοινώσεις

Υψηκοότητα, ανθρώπινα δικαιώματα και μειονότητες: Επαναπροσδιορισμός του κοινωνικού ελέγχου στη νέα Ευρώπη

Το 20ο συνέδριο της «Ευρωπαϊκής ομάδας
για τη μελέτη της απόκλισης
και του κοινωνικού ελέγχου»¹

*Χριστίνα Νόβα-Καλτσούνη**

1. Εισαγωγή

Μια επιστημονική συνάντηση ή συνέδριο δεν συμβάλλει απλά στην ενημέρωση και την ανταλλαγή προβληματισμών γύρω από το αντικείμενο που διαπραγματεύεται, αλλά αποτελεί ή πρέπει να αποτελεί και ευκαιρία για να θέσει κανείς ερωτήματα σχετικά με την επιστήμη που υπηρετεί, το αντικείμενο και την αυτοτέλειά της και προπάντων την κοινωνική χρησιμότητα των συμβολικών αγαθών που η επιστήμη αυτή παράγει. Αυτού του είδους τα ερωτήματα αποκτούν ακόμα μεγαλύτερη βαρύτητα και σημασία, όταν η επιστήμη αυτή έχει ορισθεί ως «κριτική». Ο λόγος εδώ για την «Κριτική Εγκληματολογία»².

Είκοσι χρόνια μετά την ίδρυσή της, η «Ευρωπαϊκή ομάδα για τη μελέτη της απόκλισης και του κοινωνικού ελέγχου» θεώρησε πως ήταν πλέον καιρός να θέσει μερικά από αυτά τα ερωτήματα. Συγκεκριμένα, θεώρησε πως ήρθε η στιγμή να επανεξετασθούν έννοιες, όπως «ανθρώ-

* Ειδικός επιστήμονας στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

πινα δικαιώματα» και «κοινωνικός έλεγχος» στο νέο πλαίσιο της Ευρώπης, να απαντηθεί το ερώτημα γύρω από το χαρακτήρα και την αποστολή της Κριτικής Εγκληματολογίας στο διαμορφούμενο νέο ευρωπαϊκό, αλλά και στο παγκόσμιο κοινωνικό-πολιτικό πλαίσιο. Κι αυτό σε μια εποχή που η νέα Ευρώπη συνταράσσεται από εμφυλίους πολέμους, κατακλύζεται από κύματα μεταναστών και προσφύγων, αντιμετωπίζει τη γέννηση ενός «Τρίτου Κόσμου» στο εσωτερικό της³, επιχειρεί τη συγκρότηση μιας ενιαίας (ομοιογενούς) ταυτότητας και προβαίνει στη θέσπιση νέων μορφών κοινωνικού ελέγχου, στοιχείο απαραίτητο για να αντιμετωπίσει τη νέα αυτή πραγματικότητα.

Παρότι ο κύριος στόχος αυτού του κειμένου είναι η καταγραφή του προβληματισμού που αναπτύχθηκε στα πλαίσια αυτής της συνάντησης, κρίνεται, ωστόσο, σκόπιμο να προηγηθεί μια σύντομη αναφορά στην ίδια την Ευρωπαϊκή Ομάδα, την επιστημονική και ιδεολογική της ταυτότητα, στο πλαίσιο της οποίας εξετάζονται θέματα όπως η απόκλιση και ο κοινωνικός έλεγχος, την μέχρι τώρα πορεία της και τη γενικότερη επιστημονική της προοπτική.

2. Το «Curriculum Vitae» της Ευρωπαϊκής Ομάδας⁴

Ήταν το 1970, όταν επιστήμονες από το χώρο των Κοινωνικών Επιστημών όπως ο Karl Schumann (Γερμανία), ο Stanley Cohen (Ισραήλ, κάτοικος τότε Αγγλίας) και ο Mario Simondi (Ιταλία) συναντήθηκαν στο School of Criminology του Πανεπιστημίου της Καλιφόρνιας, σε μια προσπάθεια να συστηματοποιήσουν έναν ήδη αρθρωμένο στις χώρες τους εναλλακτικό λόγο σ' αυτό που τότε αποκαλούσαν «κατεστημένη Εγκληματολογία» ή «Εγκληματολογία της Διοίκησης». Έναν εναλλακτικό λόγο, ωστόσο, που δεν θα περιοριζόταν στα στενά πλαίσια της Εγκληματολογίας, αλλά θα αποτελούσε γενικότερα αντίβαρο στον ακμάζοντα τότε Παρσονικό λειτουργισμό ως εργαλείο ανάλυσης και ερμηνείας της κοινωνικής πραγματικότητας.

Το 1973 η Ευρωπαϊκή Ομάδα διοργάνωσε το πρώτο της συνέδριο στη μικρή πόλη της Ιταλίας Impruneta κοντά στη Φλωρεντία, με θέμα: «Απόκλιση και Έλεγχος στην Ευρώπη – Σκοποί και Προοπτικές για μια ριζοσπαστική Εγκληματολογία». Από τη στιγμή αυτή αρχίζει και η δράση της Ευρωπαϊκής Ομάδας, στην οποία εκπροσωπείται η Κριτική Εγκληματολογία.

Η πρώτη αυτή συνάντηση συνέπεσε με το στρατιωτικό πραξικόπημα στη Χιλή, το οποίο και επηρέασε το χαρακτήρα της συνάντησης, τόσο όσον αφορά τα θέματα που συζητήθηκαν, όσο και το ψήφισμα με το οποίο έκλεισαν οι εργασίες της. Εκείνο όμως που σφράγισε το χαρακτήρα της Ευρωπαϊκής Ομάδας, ήταν η σχεδόν αυθόρμητη απόφαση των συνέδρων να διαδηλώσουν μαζί με 15.000 άτομα ενάντια στο καθεστώς της Χιλής στην εκδήλωση διαμαρτυρίας που διοργάνωσε το Κομμουνι-

στικό Κόμμα Ιταλίας (τότε PCI) στη Φλωρεντία. Η αντίδραση αυτή δεν ήταν απλά μια πράξη αλληλεγγύης προς το Χιλιανό λαό, αλλά συγχρόνως και πάνω απ' όλα, μια έκφραση της πεποίθησης, πως το πεδίο της Εγκληματολογίας δεν μπορεί να θεωρείται ανεξάρτητο από την πολιτική.

Ο Herman Bianchi χαρακτήρισε αυτή τη νέα τάση της Εγκληματολογίας «Εγκληματολογία των blue jeans», τις δε ετήσιες συναντήσεις της Ομάδας (συνέδρια) ως «συνέδρια των sleeping bags». Οι συναντήσεις αυτές δεν έχουν, κατά τον Bianchi, τίποτε το κοινό με τα επίσημα συνέδρια της Εγκληματολογίας με τα «προγράμματα βαριεστημένων κυριών», που πραγματοποιούνται σε «κομψά ξενοδοχεία» και ασχολούνται με θέματα όπως κλοπές μοτοποδηλάτων. Και συνεχίζοντας ο Bianchi θυμίζει πως μερικά από αυτά τα συνέδρια πραγματοποιήθηκαν «Στη Γερμανία του Hitler και στην Ιταλία του Mussolini και αργότερα στην Ισπανία του Franco σε πλήρη αρμονία με συνέδρους από τη Λατινική Αμερική με στρατιωτική περιβολή»⁵. Με τις αναφορές αυτές στο χαρακτήρα των συνεδρων της κλασσικής Εγκληματολογίας, ο Bianchi θέλει να δείξει τι απομένει από την επιστημονική προσέγγιση ενός κοινωνικού φαινομένου και την επιστήμη που το μελετά—στην προκειμένη περίπτωση του εγκλήματος και της Εγκληματολογίας— όταν κανείς αφαιρέσει την πολιτική του διάσταση.

Η μέχρι τώρα πορεία της Ε.Ο. δείχνει από τη μια πλευρά τη συνέπεια στις βασικές της αρχές, όπως αυτές ορίστηκαν από την ίδρυσή της και από την άλλη την ευελιξία της να αφομοιώνει τις νέες κοινωνικές-πολιτικές εξελίξεις και να προσαρμόζει το λόγο της στις απαιτήσεις της νέας πραγματικότητας χωρίς δογματισμούς. Θα μπορούσε κανείς να διακρίνει αυτή την πορεία σε τρεις περιόδους, οι οποίες χαρακτηρίζονται από τα θέματα που αποτελούν κάθε φορά τον άξονα των συζητήσεων, καθώς και τον τρόπο προσέγγισής τους.

Έτσι, διαπιστώνουμε πως μέχρι το 1977 το ενδιαφέρον επικεντρώνεται σε θέματα όπως τα κινήματα για τις φυλακές και τη μεταρρύθμιση του ποινικού συστήματος, τα εγκλήματα «λευκού περιλαιμίου» και τα οικονομικά εγκλήματα.

Στη δεύτερη περίοδο (1976-1980) δίνεται προτεραιότητα περισσότερο σε θέματα που αφορούν το κράτος. Καθιερώθηκε σ' αυτή την περίοδο στις συναντήσεις να δίνεται έμφαση σε θέματα πολιτικού κοινωνικού χαρακτήρα που απασχολούν τη χώρα που φιλοξενεί το συνέδριο.

Στη διάρκεια της τρίτης περιόδου (1982-1986), γίνεται προσπάθεια να ξαναβρεθεί η ισορροπία μεταξύ επιστήμης και πολιτικής, η οποία είχε χαθεί προς όφελος του δεύτερου στοιχείου. Παρατηρείται, λοιπόν, αυτή την περίοδο μια τάση για επιστροφή στους αρχικούς στόχους της Κριτικής Εγκληματολογίας και στη σχέση της με τα κοινωνικά κινήματα, πράγμα που γίνεται εμφανές από τα θέματα που πραγματεύονται στις επόμενες συναντήσεις (Βασικές κουλτούρες νέων, Βορειο-Ιρλανδικές δημοκρατικές ομάδες, Ολλανδικές ομάδες διαμαρτυρίας, Νορβηγικά γυναικεία κινήματα, ολλανδικό κίνημα ομοφυλόφιλων)⁶.

Η τέταρτη περίοδος μετά το 1987 ξεκινάει με το συνέδριο της Βιέν-

νης, που στόχο είχε την αναδιατύπωση μιας κριτικής agenda στην οποία σημαντική θέση θα κατείχαν θέματα όπως θυματολογία, μελέτες για το γυναικείο ζήτημα και θέματα απονομής δικαιοσύνης. Παρατηρείται αυτή την περίοδο η επικράτηση μιας άλλης σκέψης που είχε τις απαρχές της στις θέσεις για την κατάργηση του ποινικού συστήματος και στην αποδομητική φιλοσοφία της μετά το '68 γενιάς. Και στις δύο αυτές κατευθύνσεις οι φεμινιστικές απόψεις αποτελούν βασική πηγή προβληματισμού και συζήτησης, πράγμα που προσδιόρισε και το θέμα του επόμενου συνεδρίου στη Νορβηγία (Jotunheimen) το 1988 με τίτλο: «Φύλο, σεξουαλικότητα και κοινωνικός έλεγχος».

Το 1989, η Ευρωπαϊκή Ομάδα φιλοδοξεί να μετασηματισθεί σε μια διεθνική πλατφόρμα επιστημονικού προβληματισμού, ξεφεύγοντας από το περιοριστικό βορειο-δυτικό-ευρωπαϊκό πλαίσιο της. Αυτό γίνεται εμφανές στο επόμενο συνέδριό της (1990) στο Haarles (Ολλανδία), του οποίου τα θέματα, αν και έχουν ακόμα έναν σχετικό έντονο εθνικό προσανατολισμό, βλέπουμε να αντιπαράτιθενται με μεταναστευτικά προβλήματα Ανατολής-Δύσης ή Βορρά-Νότου. Στην τέταρτη αυτή περίοδο δράσης της Ευρωπαϊκής Ομάδας παρατηρείται ένας επαναπροσδιορισμός του χαρακτήρα της Ομάδας προς μια κατεύθυνση περισσότερο διεθνική και όπως παρατηρεί ο R. van Swaaningen, πιο πλουραλιστική και λιγότερο δογματική.

Η πορεία αυτή γίνεται κατανοητή αν κανείς λάβει υπόψη του τις οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές μεταβολές που συντελέστηκαν και όλη τη θεωρητική συζήτηση που προηγήθηκε, συνόδευσε ή ακολούθησε αυτές τις μεταβολές. Συζήτηση που περιστρεφόταν γύρω από το χαρακτήρα και το ρόλο του κράτους, το χαρακτήρα και την αποστολή της εργατικής τάξης, το χαρακτήρα και το ρόλο των κοινωνικών κινημάτων στο κοινωνικό γίγνεσθαι και ειδικότερα το ρόλο της αριστεράς σ' αυτό το γίγνεσθαι.

3. Η παρουσίαση του συνεδρίου⁷

3.α. Η επιλογή του θέματος

Τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι ένα θέμα επίκαιρο και το ενδιαφέρον γι' αυτά εκφράζεται από διάφορες κατευθύνσεις, όπως μη κυβερνητικούς οργανισμούς, ομάδες διανοουμένων, κοινωνικά κινήματα και εθελοντικές οργανώσεις. Όμως, παρά το ενδιαφέρον και τη ρητορική γύρω από το θέμα ανθρώπινα δικαιώματα, δεν είναι λίγες οι φορές που διαπιστώνουμε ότι οι σχετικές διακηρύξεις, είτε δεν γίνονται πράξη, είτε αναιρούνται από την ίδια την πράξη.

Το φαινόμενο αυτό αποκτά ιδιαίτερη σημασία, όταν διαπιστώνεται στους κόλπους ενός πολιτικού-κοινωνικού σχηματισμού, όπως είναι η «νέα» Ευρώπη, του οποίου το πολιτισμικό πλαίσιο –αυτό που μας είναι γνωστό ως δυτικός πολιτισμός– θεωρήθηκε θεμελιωτής και προπύργιο

της προάσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Και πρέπει πράγματι να προβληματίζεται, αν όχι να ανησυχεί, η διαπίστωση μιας θεμελιώδους αντίφασης που διαπιστώνεται σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα στο νέο ευρωπαϊκό πλαίσιο: Από τη μια πλευρά, φαίνεται να δίδεται ιδιαίτερη έμφαση στην έννοια των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, από την άλλη όμως, παρατηρείται μια τάση περιορισμού τους, που εδράζεται κύρια στη λογική ότι, η Ευρώπη προορίζεται να αποτελέσει έναν ομοιογενή χώρο, τον οποίο θα πρέπει να είναι έτοιμη να υπερασπίζεται αποτελεσματικά από εσωτερικές και εξωτερικές απειλές και επιβουλές. Συνέπεια αυτής της λογικής είναι η υιοθέτηση από τις κυβερνήσεις των κρατών-μελών τέτοιων περιοριστικών πολιτικών, που βρίσκονται σε αντίθεση τόσο με τη θεωρία, όσο και τη ρητορική για τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Ακριθώς αυτήν την αντίφαση και τις συνέπειές της για το άτομο ως φορέα δικαιωμάτων στο νέο οικονομικό-πολιτικό-κοινωνικό σχηματισμό, θεώρησε η Ευρωπαϊκή Ομάδα πως έπρεπε να μελετήσει ώστε να επαναπροσδιορίσει, αν χρειασθεί, το ρόλο της μπροστά σ' αυτή την πραγματικότητα.

Ένας άλλος βασικός στόχος του συνεδρίου ήταν η διερεύνηση των επιπτώσεων που είχαν οι εξελίξεις που συντελέστηκαν σε ευρωπαϊκό, αλλά και παγκόσμιο επίπεδο, σε ένα επιστημονικό πεδίο, που είναι κοντά στο χαρακτήρα και τους σκοπούς της Ευρωπαϊκής Ομάδας, δηλαδή στην Κριτική Εγκληματολογία.

3.6. Η έννοια των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Στο πρώτο μέρος των εργασιών του συνεδρίου όπου σε μια γενική θεωρητική προσέγγιση εξετάστηκε η έννοια των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, επισημάνθηκε η σύγχυση που επικρατεί γύρω από το θέμα του προσδιορισμού τους, τονίσθηκαν μια σειρά από αντιφάσεις, που συνδέονται άμεσα με τον τρόπο που τα δικαιώματα αυτά έχουν υιοθετηθεί από τον μοντερνισμό και αναζητήθηκαν τρόποι που θα διασφάλιζαν στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό την εφαρμογή αυτών των δικαιωμάτων στην πράξη.

1. Το θέμα του ορισμού της έννοιας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ειδικότερα της παγκοσμιοποίησης αυτής της έννοιας, έθεσε η Maura Bernart επισημαίνοντας συγχρόνως και μια παραδοξολογία που συνδέεται με τον ορισμό της ίδιας της έννοιας: Ενώ, δηλαδή, γίνεται λόγος για ανθρώπινα δικαιώματα, στην ουσία δεν είμαστε σε θέση να προσδιορίσουμε κανένα από τα δύο συνθετικά της λέξης, ούτε τι είναι το δικαίωμα ούτε ποιά είναι η ανθρώπινη ύπαρξη στην οποία αυτό αναφέρεται. Κι αυτό γιατί δεν μπορεί να γίνεται λόγος για διαχρονικό, διατοπικό και διαπολιτισμικό ανθρώπινο υποκείμενο στο οποίο αντιστοιχούν συγκεκριμένα δικαιώματα⁸.

Στους σημερινούς πολύπλοκους κοινωνικούς σχηματισμούς με το πλήθος των διαφοροποιημένων υποσυστημάτων, τα ανθρώπινα υποκεί-

μενα αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους και τα άλλα υποκείμενα κατακερματισμένα σε επιμέρους τμήματα-φορείς δικαιωμάτων και υποχρεώσεων μέσα σε πολύπλοκα και διαφορετικά μεταξύ τους υποσυστήματα (οικονομικά, πολιτικά κ.λπ.). Τα ανθρώπινα δικαιώματα ως τέτοια αποκτούν όλο και περισσότερο το μη προσδιορισμό, το μη χειροπιαστό, το αφηρημένο. Όμως, παρόλα αυτά, προβάλλει η ανάγκη να τα προσδιορίσουμε, να τα κατοχυρώσουμε, να τα προστατεύσουμε. Η ανάγκη αυτή γίνεται ακόμη πιο επιτακτική αν αναλογισθούμε τους μετανάστες και τους πρόσφυγες, δηλαδή τους μη-υπηκόους μιας χώρας, που στερούνται βασικών δικαιωμάτων⁹.

Παρά τη σύγχυση που επικρατεί γύρω από την έννοια των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αυτά μπορούν να αναδιατυπωθούν. Ως ανθρωπινή ύπαρξη, ζώντας σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο δεν μπορεί κανείς να αποφύγει να είναι ένας πολίτης, ένα υποκείμενο διαμελισμένο σε τμήματα με πλήθος από δεσμούς, δικαιώματα και υποχρεώσεις. Αλλά, δεν είναι μόνον αυτό. Με τα άλλα ανθρώπινα υποκείμενα που στέκονται δίπλα του δεν έχει μόνο κάποια κοινά ανθρώπινα χαρακτηριστικά, αλλά και τις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ τους, που τους καθιστούν ικανούς να αναγνωρίζει ο ένας τον άλλον ως ανθρωπίνες υπάρξεις. Στον αναπροσδιορισμό της έννοιας των δικαιωμάτων, θα πρέπει να δούμε τα ανθρώπινα δικαιώματα ως μέρος αυτής της σχέσης και να αντιληφθούμε τους εαυτούς μας ως ανθρωπίνες υπάρξεις σε σχέσεις διαπλοκής (*in relation*). Αυτή η σχέση είναι που θα αποτελέσει και το χαμένο σύνδεσμο μεταξύ τοπικού και διατοπικού επιπέδου μεταξύ μερικού και γενικού, μεταξύ εθνικού και παγκόσμιου¹⁰.

2. Η αναγκαιότητα για παγκοσμιοποίηση της έννοιας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν ήταν μόνο θέση της M. Bernat, αλλά κυριάρχησε σε όλες σχεδόν τις εισηγήσεις τις σχετικές με τον ορισμό της έννοιας.

Ο Antonio Parisca επισημαίνοντας το δημοκρατικό έλλειμμα της Ευρώπης, έθεσε μερικά κύριας σημασίας ερωτήματα γύρω από το μέλλον των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της δημοκρατίας και τόνισε την αναγκαιότητα εναρμόνισης του νομικού οπλοστασίου της γηραιάς Ηπείρου με εκείνο της διεθνούς νομοθεσίας στο θέμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων¹¹.

Ανασταλτικός όμως παράγοντας σε μια τέτοια διαδικασία νομοθετικής εναρμόνισης, αλλά και ανάπτυξης μηχανισμών προάσπισης των ατομικών δικαιωμάτων αποτελεί –κατά τον εισηγητή– το γεγονός πως οι χώρες με μακρά δημοκρατική παράδοση, που θα μπορούσαν να προβάλλουν ως παράδειγμα με σημαντική συμμετοχή στο διεθνή εκδημοκρατισμό, βρίσκονται σε μια βαθιά κρίση θεσμών¹², δηλαδή σε μια βαθιά κρίση δημοκρατίας.

Ιδιαίτερα σε κρίση βρίσκεται η εφαρμογή της δημοκρατίας στην πράξη. Πρόκειται, μάλιστα, για διπλή κρίση της δημοκρατίας: και γιατί αυτή έχει συρρικνωθεί σε ένα εκλογικό τελετουργικό, αλλά και γιατί εξαναγκάστηκε να περιορισθεί στα στενά πλαίσια των εθνικών συνόρων. Η σημερινή Ευρώπη είναι η Ευρώπη όπου «γκρεμίζονται τα τείχη» και περιο-

ρίζονται οι αιτίες διπολισμού, αλλά την ίδια στιγμή είναι η Ευρώπη που δημιουργεί ένα νέο Τρίτο Κόσμο στους κόλπους της: εξάπλωση της πολιτικής αστάθειας, εθνικές-στρατιωτικές συγκρούσεις, δημόσια διαφθορά, φτώχεια, θάνατοι από πείνα –εκτός εκείνων από πολέμους–, κύματα προσφύγων και διεύρυνση της στρατιωτικοποίησης. Αυτοί είναι δείκτες ενός ευρωπαϊκού, ενδογενούς Τρίτου Κόσμου, που έρχεται να προστεθεί σε έναν Τρίτο Κόσμο με εξωγενείς καταβολές, ο οποίος έχει εισχωρήσει στο κοινωνικό, οικονομικό, πολιτιστικό και πολιτικό σύστημα των δυτικών χωρών. Οι δε ευρωπαϊκές χώρες, φαίνεται πως, προς το παρόν τουλάχιστον, αδυνατούν να διατυπώσουν μια εναλλακτική πρόταση σ' αυτόν τον ενδογενή και εξωγενή «Τρίτο Κόσμο»¹³. Τι τους συμβαίνει άραγε, αναρωτιέται ο εισηγητής, γιατί βρέθηκαν χωρίς κουράγιο, δημιουργικότητα, προοπτική, χωρίς ικανές πολιτικές ηγεσίες;

Στον εναγκαλισμό της δημοκρατίας από τα κόμματα, τον περιορισμό της στα στενά πλαίσια του κράτους-έθνους, αλλά και στην απόκλιση του Πανεπιστημίου από τη φυσική του αποστολή ως *Universita*, απέδωσε ο *Papisca* αυτή την κρίση.

Ο μόνος δρόμος για την υπέρβαση της κρίσης, παρατήρησε ο εισηγητής, είναι αυτός που επιτρέπει στη δημοκρατία να επιστρέψει πίσω στη φυσική της μήτρα, την κοινωνία των πολιτών, να απαλλαγεί από τον «εναγκαλισμό» των πολιτικών κομμάτων, να ξεπεράσει τις Ηράκλειες στήλες των εθνικών συνόρων και να επεκτείνει τη δράση της στους διεθνείς θεσμούς. Επιστροφή της δημοκρατίας στη «φυσική της μήτρα» σημαίνει επιστροφή της στην κοιτίδα των αξιών της, εκείνη δηλαδή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Κάτι που δεν μπορεί να συντελεσθεί, παρά μόνο μέσα από τη διεθνοποίηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων¹⁴.

Από την άλλη, όμως, πλευρά η δημοκρατία που δεν είναι συγχρόνως πολιτική και οικονομική, δεν μπορεί να είναι δημοκρατία σύμφωνα με το πνεύμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Με άλλα λόγια η νομική και δικαστική εγγύηση είναι απαραίτητη για την προάσπιση των δικαιωμάτων, όχι όμως επαρκής. Υγεία, εργασία, παιδεία και οικιστική πολιτική, μεταξύ των άλλων, είναι προϋπόθεση για την «ικανοποίηση» των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Και η απαίτηση αυτή είναι υπεράνω συνόρων¹⁵.

Στα πλαίσια της ευρωπαϊκής κοινότητας, κατέληξε ο *A. Papisca*, υπάρχει ένα σημαντικό έμβρυο διεθνούς δημοκρατίας, που είναι το ευρωπαϊκό κοινοβούλιο.

3. Τις δυσκολίες και τα προβλήματα που περικλύει η ασάφεια στη διατύπωση και η γενίκευση της έννοιας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τό-νισε ο *Rene van Swaaningen*.

Η διακήρυξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων του 1948 ονομάστηκε «διεθνής». Μια τέτοια, όμως, θεώρηση δίνει την εντύπωση ότι έχουμε να κάνουμε με μια μοντέρνα εκδοχή φυσικού δικαίου, ενώ αντίθετα τα ανθρωπίνια δικαιώματα είναι προϊόν ανθρώπινου ορισμού. Από την άλλη όμως πλευρά, η αποδοχή του παγκόσμιου χαρακτήρα τους οδηγεί σε μια απολιτισμική και ανιστορική θεώρηση, όπου το ζήτημα της εξουσίας στον ορισμό, την προάσπιση ή την παραβίαση τέτοιων δικαιωμάτων παραμένει

έξω από το οπτικό μας πεδίο¹⁶.

Αν η παγκοσμιοποίηση της έννοιας των ατομικών δικαιωμάτων δημιουργεί ποικίλα ερωτήματα, η εφαρμογή τους στην πράξη μετατρέπεται σε σοβαρό πρόβλημα, αν δεν συνοδεύεται από τη λήψη μιας σειράς μέτρων παγκόσμιου επίσης χαρακτήρα, με στόχο την προστασία τους. Η ανάγκη αυτή γίνεται επιτακτική, αν κανείς λάβει υπόψη του την πολιτική διάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αν αναλογισθεί δηλαδή πως παραβιάσεις τους σε διάφορα μέρη του πλανήτη χρησιμοποιούνται ως νομιμοποίηση για επεμβάσεις του Ο.Η.Ε. ή για να ασκηθούν οικονομικές πιέσεις σε μια χώρα που δεν γίνονται σεβαστά τα ανθρώπινα δικαιώματα. Σ' αυτή την περίπτωση θα πρέπει να αναρωτηθούμε, αν κάτι όπως τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι το κατάλληλο έδαφος για επεμβάσεις σε μια ξένη χώρα, συνήθως μάλιστα του Τρίτου Κόσμου¹⁷.

Έχοντας κανείς υπόψη τέτοια παραδείγματα, οδηγείται στο συμπέρασμα πως μόνο με την παγκόσμια κατοχύρωσή τους τα ανθρώπινα δικαιώματα γίνονται κάτι περισσότερο από κενές φράσεις και πως μόνο τότε αυτά μπορούν να διατυπωθούν στην πλατειά *contra-factive* σημασία τους ως μια κανονιστική σταθερά ενός εγκληματολογικού και νομικού λόγου¹⁸.

4. Μια άλλη διάσταση έδωσε στην έννοια των ανθρωπίνων δικαιωμάτων η Judy Fudge.

Σύμφωνα με την εισηγήτρια αυτή, η πολιτική των δικαιωμάτων, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στα κοινωνικά κινήματα, την ατομικότητα και τον πολιτισμό, έχει ως αφετηρία την απόρριψη παλαιών μορφών ταξικής πάλης. Η σαγήνη που ασκούν οι διακηρύξεις περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων στους εμπνευστές τους γίνεται κατανοητή, αν συνειδητοποιήσουμε πως η άρχουσα τάξη δεν διακυβεύει με τέτοιες διακηρύξεις τίποτε το ουσιαστικό, αφού οποιαδήποτε εφαρμογή στην πράξη αυτών των δικαιωμάτων είναι συνδεδεμένη με την ηγεμονία της¹⁹.

Με βάση την πρόσφατη εμπειρία του Καναδικού Χάρτη Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Ελευθεριών, η εισηγήτρια προσπάθησε να καταδείξει, πως η ίδια η κυρίαρχη εξουσία μπαίνει τροχοπέδη στη μετασχηματιστική δυναμική της πολιτικής των δικαιωμάτων.

Παρά την ψήφιση του «Χάρτη Ατομικών Δικαιωμάτων και Ελευθεριών», παρατήρησε η Fudge, ο μέσος Καναδός δεν κέρδισε σχεδόν τίποτε από αυτόν τον πολλά υποσχόμενο Χάρτη, που θεωρήθηκε ότι θα προάσπιζε με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τα ατομικά δικαιώματα. Αντίθετα οι οικονομικές ενώσεις κατόρθωσαν να πείσουν το ανώτατο δικαστήριο πως έχουν, όπως κάθε κοινός άνθρωπος με σάρκα και οστά, δικαίωμα στην ιδιωτική σφαίρα την οποία προασπίζεται ο Χάρτης²⁰.

Από την άλλη πλευρά, τα κοινωνικά κινήματα που αποτελούν την ελπίδα για την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, χαρακτηρίζονται από διάσπαση και διαφορές (*diversity*) και το κάθε ένα από αυτά εναντιώνεται και σε μια διαφορετική μορφή εξάρτησης, όπως είναι ο ρατσισμός, ο σεξισμός, η ετεροφυλία κ.λπ. Είναι δύσκολο να αποφανθεί κανείς, ποιά από αυτά τα κινήματα βρίσκεται πιο κοντά στην αλήθεια ή είναι περισσό-

τερο σημαντικό να δικαιωθεί. Η αλληλεγγύη και η δυνατότητα συνεργασίας μεταξύ των διαφόρων μορφών αγώνων για κοινωνική χειραφέτηση έχει καταστεί πιο δύσκολη παρά ποτέ²¹.

Παρά τις αφοριστικές, σε πολλά σημεία²², τοποθετήσεις και θέσεις της, η J. Fudge δεν μπόρεσε να μην παραδεχτεί τη σημασία αυτών των κινήματων ως φορέα κοινωνικού μετασχηματισμού, τονίζοντας πως ο σκεπτικισμός με τον οποίον αντιμετωπίζονται, τόσο τα κάθε είδους κοινωνικά κινήματα, όσο και η ρητορική της εξουσίας για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, δεν μπορεί ή δεν πρέπει να οδηγήσει σε παραίτηση, σε αποσιώπηση ή αποδοχή της συρρίκνωσης της σφαίρας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η γλώσσα των δικαιωμάτων, τόνισε η εισηγήτρια, είναι το αποτελεσματικότερο όπλο για να εναντιωθεί κανείς σε μια τέτοια πραγματικότητα. Βέβαια, πρόκειται για ένα όπλο που προϋποθέτει πως η αντίσταση αυτή ή ο αγώνας θα προσλάβει το χαρακτήρα μιας πολιτικής κοινωνικού μετασχηματισμού. Αντίθετα, οι εξατομικευμένες απαιτήσεις και διεκδικήσεις δεν εμπεριέχουν αυτή τη δυναμική²³.

3.γ. Πολιτική, ανθρώπινα δικαιώματα και κοινωνικός έλεγχος στο νέο ευρωπαϊκό πλαίσιο

1. Οι θέσεις του Ole Krarup για το δημοψήφισμα και το «Όχι» της Δανίας στη συνθήκη του Maastricht ήταν η πρώτη προσέγγιση του θέματος της πολιτικής των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στα πλαίσια της νέας Ευρώπης.

Μια προσέγγιση, ωστόσο, που δεν περιορίσθηκε στο χώρο της Δανίας, αλλά έθετε το ζήτημα της δυνατότητας έκφρασης, που το υποκείμενο ως φορέας δικαιωμάτων θα έχει μέσα στη νέα οικονομική, πολιτική και κοινωνική ευρωπαϊκή πραγματικότητα.

Οι κοινοτικοί κανονισμοί σχεδιάσθηκαν από ακαδημαϊκούς και τεχνοκράτες που σαγηνεύονται από τη διοικητική πολυπλοκότητα και συγχρόνως απεχθάνονται κάθε μορφή λαϊκής συμμετοχής. Από την άλλη πλευρά, συνεργάζονται με μια στρατιά από ανώνυμους αντιπροσώπους όλων των κλάδων των δυτικοευρωπαϊκών επιχειρήσεων. Το κλίμα μέσα στο οποίο έγιναν οι επιλογές για το μέλλον της ενωμένης Ευρώπης δεν είναι ακριβώς «μη δημοκρατικό», είναι «ενεργά αντιδημοκρατικό»²⁴.

Το νέο πλαίσιο δεν παρέχει πρακτική ευκαιρία για την έκφραση της βούλησης των πολιτών και τον έλεγχο κοινοτικών αποφάσεων. Ούτε η δημοσιότητα προσφέρει δυνατότητες για δημοκρατικό έλεγχο. Η πρόσβαση στα πολιτικά όργανα λήψης αποφάσεων, όχι μόνο είναι αδύνατη για το λαό, αλλά και οι αποφάσεις που εκεί λαμβάνονται είναι διαβαθμισμένα απόρρητες. Έχουμε στην προκειμένη περίπτωση να κάνουμε με μια απόλυτα τεχνοκρατική δομή, της οποίας τον ακριβή χαρακτήρα δεν γνωρίζουμε ακόμη. Όπως χαρακτηριστικά είπε ο ομιλητής μιλάμε για το Maastricht τη στιγμή που «κανένας δεν γνωρίζει τις ακριβώς είναι το Maastricht».

2. Παίρνοντας ως παράδειγμα την περίπτωση της διεθνούς αστυνομικής συνεργασίας ο L.V. Outrive εξήτασε το θέμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο νέο πλαίσιο της Ευρώπης και στα τρία επίπεδα (νομοθετικό, πολιτικό, κοινωνικό).

Αν εξαιρέσει κανείς τον οικονομικό τομέα της Κοινότητας, εκείνος της αστυνομικής συνεργασίας είναι ο πλέον άρτια οργανωμένος και έχει μέχρι σήμερα αναπτύξει ποικίλες δραστηριότητες, όπως για παράδειγμα τα προγράμματα βάσης δεδομένων και ανταλλαγής πληροφοριών. Στα πλαίσια αυτής της συνεργασίας λειτουργούν ομάδες εργασίας, οι σπουδαιότερες από τις οποίες είναι η ομάδα μετανάστευσης και οι ομάδες TREVI (Terrorism, Radicalism, Extremism, Violence, International)²⁵. Το σημαντικότερο όμως είναι πως οι ομάδες αυτές δεν είναι προϊόν διασκέψεων ή συνθηκών, αλλά αποτελούν διοικητικής φύσης (administrative) συμφωνίες μεταξύ υπουργών – εκπροσώπων της εκτελεστικής εξουσίας των συμμετεχόντων κρατών²⁶.

Θα έπρεπε να γίνει αντιληπτό από τον καθένα, τόνισε ο εισηγητής, πως οτιδήποτε έχει σχέση με τη διεθνή αστυνομική συνεργασία, έχει άμεση επίπτωση στη σχέση μεταξύ κράτους και πολίτη και κατά συνέπεια και στα δικαιώματα και τη νομική τους προστασία, τις ελευθερίες του ατόμου, την αυτονομία του και την προστασία της ιδιωτικής του ζωής. Κατά συνέπεια το ερώτημα είναι, αν σε τέτοιες περιπτώσεις έχουν προβλεφθεί εγγυήσεις, δηλαδή προαπαιτούμενα αυτών των δικαιωμάτων (για παράδειγμα στην περίπτωση της Ευρωαστυνομίας).

Η λήψη αποφάσεων αναφορικά με την αστυνομική συνεργασία συντελείται με ένα μυστικό και μη δημοκρατικό τρόπο και οι κίνδυνοι για παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι μεγάλοι, αφού «οι αστυνομικές αυτές δυνάμεις έχουν αποκτήσει εξουσία την οποία ποτέ δεν θα αποκτούσαν από τα εθνικά Κοινοβούλια. Σ' αυτό το πλαίσιο είναι πιθανό να ζήσουμε πράγματα που είναι ασυμβίβαστα με τη δημοκρατία, η δε ισορροπία μεταξύ κράτους και πολιτών θα ανατραπεί, ανεξάρτητα από το αν θα χρησιμοποιηθούν και νέες τεχνικές ελέγχου (...). Και ακόμη η ιστορία των TREVI και της Ευρωαστυνομίας δεν έχει γραφτεί»²⁷.

Ερωτηματικά επίσης προκαλεί και ο στόχος της Ευρωαστυνομίας, με την οποία Kohl και Mitterand επιθυμούν να εγκαινιάσουν μια νέα πρωτοβουλία στη μάχη των ναρκωτικών. Εύλογο το ερώτημα που έθεσε στο σημείο αυτό ο L.V. Outrive, αν είναι στ' αλήθεια η οργανωμένη διεθνής μαφία των ναρκωτικών αυτό που ουσιαστικά τρομάζει τους πολιτικούς, ή μήπως είναι ο πόλεμος κατά των ναρκωτικών ένας εύκολος δρόμος για ρύθμιση θεμάτων όπως η μετανάστευση, ο έλεγχος των συνόρων, ο εσωτερικός έλεγχος και ειδικότερα η ποινική νομοθεσία. Και αυτό γιατί παρατηρούμε πως άλλα θέματα εξίσου σημαντικά, όπως το οργανωμένο έγκλημα κατά του περιβάλλοντος και η μεταφορά αποβλήτων, το εμπόριο ανθρώπων και οργάνων τους, ίσως και η κλοπή, η πλαστογράφηση εγγράφων, τομείς δηλαδή που είναι απρόσωποι, παρέμειναν εκτός αυτής της πρωτοβουλίας²⁸.

Μπροστά σ' αυτή την εξέλιξη και τους κινδύνους που διαγράφονται

για τα ανθρώπινα δικαιώματα, η αποτελεσματική κίνηση θα ήταν «μια συζήτηση, στην οποία θα συμμετείχαν οργανώσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα, ενώσεις αστυνομικών και άλλες ενδιαφερόμενες ομάδες και η οποία θα μπορούσε να προλάβει τα δεινά και τις απρόσμενες συνέπειες αυτής της εξέλιξης»²⁹.

3. Το θέμα της κατάργησης των εθνικών συνόρων και της θέσπισης νέων μορφών ελέγχου που αυτό συνεπάγεται, προκειμένου να αντιμετωπισθούν οι συνέπειες από την ελεύθερη μετακίνηση προσώπων και τη διακίνηση αγαθών στη «νέα Ευρώπη», έθιξε ο Massimo Pastore³⁰.

Αναφορικά με την κίνηση για την κατάργηση του ελέγχου στα εσωτερικά σύνορα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, η ομάδα Schengen³¹ έχει ήδη ετοιμάσει ένα πρόγραμμα-πιλότο, το οποίο οι 12 θεωρούν ως το σημαντικότερό τους μοντέλο για το σκοπό αυτό.

Σύμφωνα με την τελική πράξη της συμφωνίας του Schengen (1990), η κατάργηση των εσωτερικών συνόρων μεταξύ των συμβαλλομένων μερών θα επιτευχθεί μόνο τότε, όταν καταστεί αποτελεσματικός ο έλεγχος των εξωτερικών συνόρων της Κοινότητας. Από αυτό συνάγεται πως στο εξής η ενοποιημένη Ευρώπη θα προβάλλει ως μια περιοχή όπου ο παραδοσιακός έλεγχος εθνικών συνόρων θα πρέπει να μετατοπισθεί στα εξωτερικά σύνορα, τα μόνα πραγματικά σύνορα της Κοινότητας³².

Συνέπεια της προσπάθειας να επιτευχθεί ένας αποτελεσματικός έλεγχος των εξωτερικών συνόρων και του μεταναστευτικού ρεύματος, είναι η τάση να μετατεθούν τα εξωτερικά σύνορα πολύ πιο μακριά από τα γεωγραφικά σύνορα της Κοινότητας. Μαζί με τη βίζα θεσπίζονται και άλλα γραφειοκρατικής φύσης εμπόδια, με αποτέλεσμα η μετανάστευση να καθίσταται αδύνατη. Αλλά και για όσους καταφέρουν να υπερπηδήσουν αυτά τα εμπόδια και να φθάσουν τα κοινοτικά σύνορα, πολλά κράτη-μέλη έχουν ανακαλύψει ένα τρόπο και τους σταματούν στις «διεθνείς ζώνες», όπου ελέγχονται τα ταξιδιωτικά τους έγγραφα από την αστυνομία των συνόρων και τις υπηρεσίες μετανάστευσης που κάθε χώρα έχει θεσπίσει για τέτοιες περιπτώσεις. Ακόμα, οι αστυνομικές αρχές, στα πλαίσια της προσπάθειας να μετατοπίσουν τους ελέγχους των συνόρων πίσω από τα γεωγραφικά σύνορα της Κοινότητας, προσπαθούν να οδηγήσουν τις γείτονες χώρες-μη μέλη σε συνεργασία, με στόχο να σταματήσουν τους ανεπιθύμητους μετανάστες στα δικά τους σύνορα. Αυτό σημαίνει πως εμπλέκονται τρίτες χώρες στον έλεγχο των εοικικών συνόρων, πράγμα που οδηγεί στο ερώτημα, πού χαράσσονται τα εξωτερικά σύνορα;³³.

Για το σκοπό αυτό, δεν είναι απαραίτητο αυτές οι χώρες να γίνουν μέλη της Ε.Ο.Κ., αλλά στον περίγυρο της Κοινότητας θα δημιουργηθούν μια σειρά από «εξαρτημένα κράτη» (vassal) που θα φροντίζουν, ώστε ο,τιδήποτε ανεπιθύμητο να εξουδετερώνεται πριν πλησιάσει τα γεωγραφικά σύνορά της. Ως αντάλλαγμα θα μπορούν αυτά τα κράτη να εισέλθουν στη «ζώνη επιρροής» της Κοινότητας και να απολαμβάνουν μερικά από τα προνόμια της εσωτερικής αγοράς³⁴.

Όπως έδειξε ο εμφύλιος στη Γιουγκοσλαβία και η διχοτόμηση της

Τσεχοσλοβακίας, ο επαναπροσδιορισμός των εξωτερικών συνόρων της Κοινότητας θα φθάσει μέχρι του σημείου να πυροδοτήσει ένοπλες συγκρούσεις ή τη διάσπαση γειτονικών κρατών. Αξίζει ίσως να σημειωθεί, πως οι αρχές της Βοσνίας έκαναν προσπάθεια να προωθήσουν την «εθνική κάθαρση» στη Βοσνία, παρουσιάζοντάς την ως θρησκευτική σταυροφορία και επικαλούμενες το συμφέρον της «χριστιανικής Ευρώπης», ξεμπερδεύοντας έτσι με τον κίνδυνο που συνεπάγεται η παρουσία της πολυάριθμης μουσουλμανικής μειονότητας στο εσωτερικό της Ευρώπης³⁵.

Ένα άλλο θέμα που τίθεται αναφορικά με αυτές τις εξελίξεις είναι, όχι μόνο, το πού τελειώνει γεωγραφικά η Κοινότητα, αλλά και το ποιός τελικά θα λογίζεται στο εξής ως ευρωπαίος.

4. Η νέα ευρωπαϊκή πραγματικότητα θα οδηγήσει και στη θέσπιση νέων μορφών ελέγχου όχι μόνο στα σύνορά της, αλλά και στο εσωτερικό της –κύρια σ' αυτό– για να μπορέσει να ελέγξει τις συνέπειες από τις ανακατατάξεις που θα συντελεσθούν, ως απόρροια της ενοποίησης. Θα πρέπει να αντιμετωπιστεί όχι μόνο το θέμα της πολυεθνότητας, της πολυπολιτισμικότητας και της πολυγλωσσίας, αλλά κύρια εκείνο της μετανάστευσης και της περιθωριοποίησης μεγάλων τμημάτων των πληθυσμών της. Οι μηχανισμοί ελέγχου που η Κοινότητα ως οικονομικός-πολιτικός και κοινωνικός σχηματισμός έχει μέχρι σήμερα αναπτύξει, θα αποδειχθούν σε λίγο αναποτελεσματικοί, αν αυτοί δεν συμπληρωθούν από ιδεολογικούς που θα εγγυώνται έναν αποτελεσματικότερο κοινωνικό έλεγχο και θα διασφαλίζουν τη συναίνεση, μετατρέποντας τους παραδοσιακούς μηχανισμούς ελέγχου σε θεσμικό και λειτουργικό συμπλήρωμά τους.

Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες θεωρούνται στο θέμα αυτό οι θέσεις του Melossi σε κείμενο με τίτλο: «Αδύναμος Leviathan και ισχυρή δημοκρατία. Ή για δύο μορφές κοινωνικού ελέγχου»³⁶.

Πρόκειται για την παρουσίαση δύο μορφών κοινωνικού ελέγχου, για την οποία ο Melossi «εμπνέεται» από δύο εικόνες που η ρωσική τηλεόραση πρόβαλε τον Αύγουστο του 1991, μετά την κίνηση του Στρατού: Τη στιγμή που κάποιος έβλεπε από τη μια πλευρά να κυλούν τα τανκς στις φαρδιές λεωφόρους της Μόσχας, παρατηρούσε από την άλλη, τον κομψό δημοσιογράφο του αμερικάνικου τηλεοπτικού δικτύου CNN να παίρνει συνέντευξη από τον Boris Yeltsin στο μέγαρο του ρωσικού Κοινοβουλίου. Στην πρώτη περίπτωση (εικόνα), ο ήρωας του κοινωνικού ελέγχου είναι ο Leviathan, μια δυσκίνητη και άκαμπτη φιγούρα ικανή μόνο για απαγορεύσεις, εύκολο όμως να την ξεγελάσεις μόλις γυρίσει την πλάτη της. Στη δεύτερη, όμως, περίπτωση ο κοινωνικός έλεγχος στηρίζεται στην σαγηνευτική δύναμη της ελευθερίας. Αυτή, δε, η μορφή ελέγχου, όντας ταυτόσημη και με τις επιθυμίες μας, είναι πιο αποτελεσματική. Σε παγιδεύει και δεν είναι εύκολο να της ξεφύγεις³⁷.

Είναι κοινός τόπος, παρατηρεί ο Melossi, πως η νίκη αυτού του τύπου κοινωνικού ελέγχου, που είναι ταυτόσημος με τη δημοκρατία, ήταν συγχρόνως και μια νίκη της χωρίς όρια ελευθερίας. Αυτή όμως η νίκη ήταν

και νίκη ενός περισσότερου πολύπλοκου και αποτελεσματικότερου κοινωνικού ελέγχου.

Πρόκειται στην προκειμένη περίπτωση για το ενεργητικό πρότυπο του G. Mead³⁸ για τον κοινωνικό έλεγχο, με την έμφαση που δίνει στην αποτελεσματική αναπαραγωγή του κοινωνικού ελέγχου. Πράγματι εκεί όπου κοινωνικός έλεγχος προβάλλει από την οπτική του «γενικευμένου άλλου» του Mead, πρόκειται για ένα είδος αυτορύθμισης της συμπεριφοράς. Τέτοιες μορφές κοινωνικού ελέγχου απαντώνται στις αποκεντρωμένες κοινωνίες και είναι πιο αποτελεσματικές από τον κοινωνικό έλεγχο που βασίζεται στο φόβο και την ρύθμιση απ' έξω, χαρακτηριστικό των συγκεντρωτικών καθεστώτων.

Στην πρώτη περίπτωση ο κοινωνικός έλεγχος έχει ως στόχο να σφραγιστεί η θετική βούληση και επιθυμίες στο δρων υποκείμενο, για να καταστεί το ίδιο φορέας του ελέγχου του, ενώ στη δεύτερη η ατομική βούληση μορφοποιείται προς την επιθυμητή κατεύθυνση, μόνο όσο ο φόβος κατευθύνεται από αυτήν και υποφέρει, κατά συνέπεια, από την ενυπάρχουσα αδυναμία της συμμόρφωσης από φόβο³⁹.

Σ' ό,τι αφορά την Ευρώπη σήμερα, καταλήγει ο Melossi, αποτελεσματικός έλεγχος της νέας πραγματικότητας μπορεί να επιτευχθεί μόνο αν η βάση της κοινωνικής τάξης (social order) μετατοπισθεί αισθητά από το γραφειοκρατικό, νομικό-κατασταλτικό επίπεδο στο ιδεολογικό, νομικό-συναινετικό, συμβεί δηλαδή μία μετάλλαξη του κοινωνικού ελέγχου σε αυτοέλεγχο⁴⁰.

5. Παρατηρώντας κανείς τις στρατηγικές που αναπτύσσονται για τη διαχείριση κοινωνικής φύσης θεμάτων ή την επίλυση κοινωνικών προβλημάτων, διαπιστώνει πως η Κοινότητα κινείται ήδη προς την κατεύθυνση που σκιαγράφησε ο Melossi.

Το κοινοτικό πρόγραμμα για την καταπολέμηση της φτώχειας (Poverty 3) είναι, σύμφωνα με τον Nicola Yeates μια πρώτη ένδειξη του τρόπου με τον οποίο θα διαχειρίζονται στο εξής κοινοτικές υποθέσεις κοινωνικής φύσης και των νέων μορφών κοινωνικού ελέγχου που θα αναπτύσσονται στο πλαίσιο της ενωμένης Ευρώπης, σε συνάρτηση με τη διαχείριση τέτοιων υποθέσεων⁴¹.

Όπως προκύπτει από τα σχετικά κείμενα της Κοινότητας⁴², η έννοια της «συνοχής» έχει αναχθεί σε αποφασιστικής σημασίας υπόθεση και καθορίζει τη χάραξη της κοινωνικής πολιτικής της Ευρώπης.

Το Poverty 3 μπορεί να θεωρηθεί, σύμφωνα με τον N. Yeates, ως ένα συμβολικό και ιδεολογικό εργαλείο για την προώθηση μιας «συνεκτικής» κοινωνίας, ως απάντηση στις προβλεπόμενες οικονομικές και πολιτικές εξελίξεις, καθώς και στις κοινωνικές μετατοπίσεις που αναμένεται να σημειωθούν ως απόρροια της ενοποίησης.

Παρατηρώντας κανείς με προσοχή τη διατύπωση, συμπεραίνει ότι η βασικότερη αρχή αυτού του προγράμματος, που στόχο έχει την καταπολέμηση του «αποκλεισμού» και της «περιθωριοποίησης»⁴³, είναι η διαφάνεια: «Το πρόγραμμα πρέπει να επιδείξει ένα υψηλό βαθμό διαφάνειας σε εθνικό και κοινοτικό επίπεδο. Η πραγματική προσφορά της Κοι-

νότητας είναι σε μεγάλο βαθμό εξαρτημένη από την αξιολόγηση των πρωτοβουλιών που λαμβάνονται μπροστά στα μάτια της δημοσιότητας»⁴⁴.

Με αυτή τη λογική, το πρόγραμμα μπορεί να θεωρηθεί ότι έχει και μια λειτουργία κοινωνικού ελέγχου: «Ενσωμάτωση και τάξη εξαρτάται από το ηθικό επίπεδο μιας προστατευμένης κοινωνίας, έτσι ώστε αυτή να συνεχίσει να γίνεται αντιληπτή από τα μέλη της ως επιθυμητή μορφή κοινωνικής οργάνωσης»⁴⁵.

Παρότι φαίνεται πως το πρόγραμμα υιοθετεί περισσότερο μια «δομική» θεώρηση της φτώχειας παρά μια ατομική-θυματοποιητική, εντούτοις αυτές οι ομάδες διατρέχουν τον κίνδυνο να χαρακτηριστούν ως αποδιοργανωμένες κοινότητες, των οποίων η «διαχείριση» θα γίνεται «με διαφάνεια και δημοσιότητα», αλλά προπάντων συνολικά και όχι εξατομικευμένα, όπως προκύπτει από το ακόλουθο παράδειγμα: «Η περιοχή Χ, είναι μια υποβαθμισμένη γειτονιά στο κέντρο της πόλης Υ, η οποία χαρακτηρίζεται από φτωχικές συνθήκες στέγασης. Οι άνθρωποι εκεί είναι κυρίως νέοι (20-34), ανύπανδροι μετανάστες. Η περιοχή υποφέρει από υψηλά ποσοστά ανεργίας, αλκοολισμό, χρήση ναρκωτικών, πορνεία και ελαφρά εγκληματικότητα σε μεγάλο βαθμό»⁴⁶.

Η αντίληψη αυτή φανερώνει τον κίνδυνο να θεωρηθούν οι ομάδες στις οποίες το πρόγραμμα απευθύνεται ως ομοιογενείς με τα χαρακτηριστικά που προαναφέρθηκαν και να περιέλθουν επομένως στο στόχαστρο του κοινωνικού ελέγχου, θεωρούμενοι ως πιθανή απειλή της κοινωνικής συνοχής και ισορροπίας, παρότι πολύ λίγοι από αυτούς θα είναι αλκοολικοί, χρήστες ναρκωτικών, παραβάτες του νόμου κ.λπ. Ιδιαίτερα στην ίδια κατηγορία κατατάσσονται τα άτομα που εμπίπτουν στη λεγόμενη «νέα φτώχεια» και στα οποία επίσης απευθύνεται το πρόγραμμα⁴⁷.

3.δ. Τα ανθρώπινα δικαιώματα

3.δ.1. Γυναίκα και ανθρώπινα δικαιώματα

1. Ύστερα από έναν αιώνα δημοκρατίας, η ουδετερότητα και παγκοσμιότητα του δικαίου, αντανakλά ακόμη τον διαχωρισμό μεταξύ των φύλων και την κυριαρχία του ενός πάνω στο άλλο, δημιουργώντας έτσι ένα δίπολο ίδιο με το γνωστό δίπολο πλειοψηφία/μειοψηφία. Αποτέλεσμα αυτής της διάκρισης είναι να παραμένουν οι γυναίκες πίσω από το δίκαιο, τη δημοκρατία και τον πολιτισμό, έχοντας τη μεταχείριση μειονότητας. Κι αυτό γιατί η ιστορία της δημοκρατίας έχει γραφτεί με ανδρικούς όρους, τόνισε η Leopoldina di Fortunati⁴⁸.

Από την άλλη πλευρά δεν σημαίνει πως η διεκδίκηση πολιτικών δικαιωμάτων από τη γυναίκα θα λύσει αυτόματα και το πρόβλημα της αντιμετώπισης της ως μειονότητας. Τα αποτελέσματα τέτοιων αγώνων και διεκδικήσεων είναι περιορισμένα, αν συγχρόνως δεν επιδιώκεται και η δόμηση μιας πραγματικότητας μέσα στην οποία θα είναι δυνατή η εφαρ-

μογή τέτοιων δικαιωμάτων, μια αλλαγή δηλαδή του κοινωνικού σκηνικού. Με λίγα λόγια, δεν αρκεί να τεθεί ως στόχος η διεκδίκηση ατομικών δικαιωμάτων, αλλά ο στόχος αυτός πρέπει να εμπεριέχει και μια πολιτική στρατηγική, που θα αλλάξει τις κοινωνικές αξίες πάνω στις οποίες έχει δομηθεί μια συγκεκριμένη κοινωνική-πολιτική πραγματικότητα. Διαφορετικά θα συμβεί αυτό που συνέβει στην περίπτωση της απονομής του δικαιώματος ψήφου στις γυναίκες: μετά την κατάκτηση αυτή, πολλές γυναίκες απέσχαν και άλλες ακολούθησαν τις επιλογές του συζύγου τους⁴⁹.

2. Μια άλλη διάσταση στο θέμα «γυναίκα και ανθρώπινα δικαιώματα» έδωσε η Ria McGee, μιλώντας για τη διπλή ηθική που διαπιστώνεται στην αξιολόγηση ανδρικών και γυναικείων συμπεριφορών.

Ούτε τα ανθρώπινα δικαιώματα, αλλά ούτε τα κοινωνικά κινήματα, τόνισε η εισηγήτρια, είναι έννοιες που χαρακτηρίζονται για την ακρίβεια της διατύπωσής τους. Η σημασία τους δεν προσδιορίζεται μόνο ιστορικά, αλλά είναι και σε μεγάλο βαθμό προϊόν της θεώρησης αυτών που τις ορίζουν και των οποίων η στάση απέναντι σε τέτοια δικαιώματα ή κινήματα προσδιορίζεται επίσης ιστορικά, κοινωνικά, πολιτισμικά και φυλετικά.

Απόρροια αυτής της πραγματικότητας είναι το γεγονός πως υπάρχουν δύο μέτρα και δύο σταθμά (ένα για τους άνδρες και ένα για τις γυναίκες) σ' αυτό που αποκαλούμε ηθική, κάτι που τις περισσότερες φορές είναι αυταπόδεικτο. Το γεγονός, όμως, πως αυτή η ηθική, βασισμένη σε ξεπερασμένες θεωρίες, προβάλλει ακόμη σήμερα, τόσο σε κοινωνικό όσο και σε νομοθετικό επίπεδο, είναι, ίσως, το λιγότερο οφθαλμοφανές⁵⁰.

Η εισηγήτρια εστίασε την προσοχή της στην κοινωνική αντίδραση στις περιπτώσεις εκείνες, όπου η γυναίκα παρεκκλίνει από το γυναικείο της ρόλο και ιδιαίτερα στις περιπτώσεις, όπου η παρέκκλιση αυτή ερμηνεύεται ως αδυναμία της να ανταποκριθεί στις προσδοκίες που η κοινωνία έχει από το ρόλο της ως μητέρας. Χαρακτηριστική περίπτωση εδώ αποτελεί η ανύπανδρη μητέρα και η μητέρα-δράστης κάποιας ποινικά κολάσιμης πράξης⁵¹.

Η κοινωνική αντίδραση στις περιπτώσεις αυτές εκφράζεται με τα μέτρα προστασίας του παιδιού της παρεκκλίνουσας μητέρας, που μεταφράζονται σε αφαίρεση της επιμέλειας ή την απλή δημιουργία συνθηκών τέτοιων που παρεμποδίζουν την επικοινωνία μητέρας-παιδιού⁵².

Το πρόβλημα παίρνει μια άλλη διάσταση, αν αναλογισθεί κανείς πως η πλειοψηφία αυτών των γυναικών βρίσκεται στις φυλακές για διάπραξη αδικημάτων που δεν εμπίπτουν στην κατηγορία των εγκλημάτων βίας.

Στις υποθέσεις ναρκωτικών, τόνισε η εισηγήτρια, επειδή η γυναίκα-μητέρα δεν ανταποκρίνεται στο κοινωνικά αποδεκτό πρότυπο ρόλου με βάση το φύλο της, αντιμετωπίζεται πολύ αυστηρότερα από τον άνδρα-πατέρα. Στη Νιγηρία, για παράδειγμα, η ποινή φυλάκισης για τέτοια αδικήματα είναι για τη γυναίκα-μητέρα δέκα μήνες περισσότερο απ' ό,τι για τον άνδρα-πατέρα⁵³.

3.5.2. Πρόσφυγες-Μετανάστευση

Σαράντα χρόνια μετά την υπογραφή της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Θεμελιωδών Ελευθεριών (European Convention), βλέπουμε να προβάλλει ξανά πάνω από το έδαφος της Ευρώπης η σκιά της ξενοφοβίας και του ρατσισμού. Ως αιτία αυτού του κακού θεωρείται από πολλούς η μετανάστευση και η αναζήτηση ασύλου από υπηκόους χωρών μη μελών της Ε.Ο.Κ. και ιδιαίτερα του Τρίτου Κόσμου.

Οι χώρες-μέλη της Κοινότητας που υπέγραψαν την Ευρωπαϊκή Σύμβαση του 1950, είναι οι ίδιες που σήμερα την παραβιάζουν, καθιστώντας με τον ένα ή τον άλλο τρόπο σαφές, πως μετανάστες και πολύ περισσότερο πολιτικοί πρόσφυγες από χώρες μη μέλη της, είναι ανεπιθύμητοι. Οι συμφωνίες του Schengen και η σύμβαση του Δουβλίνου για το άσυλο και τα περιοριστικά μέτρα που υιοθετούνται στο θέμα της βίζας, είναι στοιχεία που φανερώνουν την πρόθεση θέσπισης μιας κοινής περιοριστικής πολιτικής στα θέματα αυτά από τα κράτη μέλη της Κοινότητας. Η παραβίαση της διεθνούς νομοθεσίας συντελείται σχεδόν από όλα τα κράτη-μέλη της Ε.Ο.Κ. και επιπλέον δεν προβλέπεται καμία αλλαγή πολιτικής στον τομέα αυτό. Το αντίθετο μάλιστα. Ο τρόπος που διεξάγονται οι δημόσιες συζητήσεις για θέματα μετανάστευσης και ασύλου, καθώς και οι περιοριστικές πολιτικές που εφαρμόζονται από τις κυβερνήσεις, δεν αφήνουν περιθώρια για αισιοδοξία.

1. Στη Γαλλία, όπως ανέφερε ο James Shields, βλέπουμε να συμπλέουν στη ρύθμιση των θεμάτων μετανάστευσης και ασύλου όλα τα πολιτικά κόμματα, από την άκρα δεξιά μέχρι την αριστερά.

Τον Νοέμβριο του 1992 το ακροδεξιό «Εθνικό Μέτωπο» δημοσίευσε κείμενο με το οποίο εξέθετε τις θέσεις του στο θέμα της μετανάστευσης και υπηκοότητας με στόχο την «προστασία της Γαλλικής εθνικής ταυτότητας» με ό,τι αυτό συνεπάγεται. Η υιοθέτηση από πολιτικούς, όπως ο Jacques Chirac και Giscard d'Estaing μέρους των θέσεων του κόμματος του Lerep είχε ως συνέπεια, μεταξύ των άλλων, την ενίσχυση του ακροδεξιού «Εθνικού Μετώπου» (14%: 3,4 εκατ. ψήφοι στις τοπικές εκλογές), και την καθιέρωσή του ως υπολογίσιμου συμπαίκτη στην πολιτική σκηνή της Γαλλίας⁵⁴.

Αποκαλυπτικές της στάσης και των δύο αυτών πολιτικών στο θέμα της μετανάστευσης και της υπηκοότητας ήταν οι εκφράσεις, που και οι δύο χρησιμοποίησαν δημόσια: Ο J. Chirac αποκάλυψε τους μετανάστες «θορυβώδεις» και «θρώμικους» («noisy» and «smelly»), την ίδια στιγμή που ο V.G. d'Estaing σε άρθρο του στο Le Figaro Magazine έκανε λόγο για αναθεώρηση του όρου «εθνικότητα» και περιορισμό της στο «εξ αίματος δικαίωμα» (blood right)⁵⁵.

Στη δημόσια συζήτηση του θέματος, η αριστερά έχασε την πρωτοβουλία και, κατά τον εισηγητή, θα μπορούσε κανείς να την κατηγορήσει για παρέκκλιση από βασικές της αρχές και θέσεις⁵⁶.

2. Περισσότερο από οπουδήποτε αλλού ανησυχεί το πολιτικό και κοι-

ωνικό σκηνικό που έχει στηθεί στη Γερμανία για τη διευθέτηση θεμάτων, όπως η μετανάστευση και το άσυλο. Η βία εδώ δεν παραμένει σε λεκτικό επίπεδο ή έστω σε νομοθετικής φύσης περιορισμούς, αλλά έφθασε ήδη στην πιο ακραία της έκφραση. Η απόδοση της «επανάληψης της Ιστορίας» σε «ιδιαιτερότητες της γερμανικής κοινωνίας» μόνο ως άλλοθι για τη δική μας μακαριότητα και την άρνησή μας να αφυπνισθούμε έγκαιρα, μπορεί να χρησιμεύει.

Το θέμα του δικαιώματος του ασύλου, όπως αυτό είναι διατυπωμένο στον «θεμελιώδη νόμο» (grundgesetz) της Γερμανίας, καθώς και την πολιτική που ακολουθεί η κυβέρνησή της στο θέμα αυτό, ανέπτυξαν οι Markus Scholter και Has-Joerg Trenz.

Παρά τη νομική κατοχύρωση του δικαιώματος αυτού και τη ρητορική για την προστασία των πολιτικών προσφύγων, παρατηρείται στην πράξη μια κατάφωρη παραβίασή του, αφού τα δικαστήρια προβαίνοντας σε μια εξαιρετικά στενή ερμηνεία του όρου «πολιτικός πρόσφυγας», συντελούν ώστε μόνο μερικά άτομα να εμπίπτουν στην κατηγορία του συνταγματικά κατοχυρωμένου αυτού δικαιώματος. Μια τέτοια όμως περιοριστική ερμηνεία, δεν ανταποκρίνεται σε καμία περίπτωση στις αρχές των διεθνών συμφωνιών και ειδικότερα στη Συνθήκη της Γενεύης, συμφωνίες οι οποίες, όχι μόνο έχουν υπογραφεί από τη Γερμανία, αλλά έχουν κυρωθεί και από το Κοινοβούλιό της. Η άρνηση των γερμανικών δικαστηρίων να αποδεχθούν μια ευρύτερη ερμηνεία του όρου «πολιτικός πρόσφυγας», έχει άμεση επίπτωση στη δημόσια συζήτηση για το θέμα του πολιτικού ασύλου, αφού οδηγεί στο στιγματισμό των προσφύγων και την επικόλληση της ετικέτας «ψευδο-πρόσφυγας» (scheinasyllant), με αποτέλεσμα οι τελευταίοι να αδυνατούν να κάνουν χρήση των εγγυήσεων που τους παρέχει η σχετική με το θέμα διεθνής νομοθεσία⁵⁷.

Σύμφωνα με πρόσφατη τοποθέτηση του J. Habermas⁵⁸ στο θέμα, το πρόβλημα αυτό έχει τις ρίζες του στην έλλειψη, από όλες τις γερμανικές κυβερνήσεις, μιας σαφούς πολιτικής μετανάστευσης, που θα οδηγούσε στο διαχωρισμό και τον ακριβή προσδιορισμό των εννοιών «μετανάστης» και «πολιτικός πρόσφυγας». Στο θέμα της μετανάστευσης, η γερμανική πολιτική ήταν πάντα νεφελώδης, γιατί «κυριαρχούσαν σκοπιμότητες και τακτική μικροπολιτικών υπολογισμών για να αποκομίσει οφέλη υπό το πρίσμα μιας στενά κομματικής αντίληψης».

3. Ένα επίκαιρο όσο και ιδιαίτερα ενδιαφέρον θέμα, από άποψη όχι μόνο εγκληματολογική, αλλά κυρίως κοινωνιολογική και πολιτική, έθιξε ο Β. Καρύδης με αφορμή το θόρυβο γύρω από τη σοβαρή εγκληματικότητα των Αλβανών στην Ελλάδα⁵⁹, ενισχύοντας με την τοποθέτησή του, τη θέση των ειδικών επιστημόνων, πως με την ανάλογη ερμηνεία των εγκληματολογικών στατιστικών η εκάστοτε πολιτική εξουσία διαμορφώνει πολιτική περιοριστική των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των ατομικών ελευθεριών⁶⁰.

Αναλύοντας τα στατιστικά δεδομένα του έτους 1991 και συγκρίνοντας τα με εκείνα προηγούμενων ετών, ο εισηγητής συμπέρανε πως τα αδικήματα κατά της ζωής (φόνοι) και κατά της ιδιοκτησίας (κλοπές, λη-

στείες), παρουσιάζουν αύξηση κατά 25% σε σύγκριση με τον προηγούμενο χρόνο (1990), δεν δικαιολογούν όμως σε καμία περίπτωση το θόρυβο που καλλιεργήθηκε γύρω από την επικινδυνότητα των αλλοδαπών και ειδικότερα των Αλβανών. Απέδωσε, δε, το θόρυβο αυτό και το αίσημα φόβου που αναπτύχθηκε στον πληθυσμό, στη στάση της αστυνομίας και των μέσων μαζικής ενημέρωσης, επισημαίνοντας συγχρόνως ένα γεγονός που πέρασε απαρατήρητο και ενισχύει τις διαπιστώσεις του: Το 1988 οι εγκληματολογικές στατιστικές παρουσίασαν μια αύξηση σημαντική σε σχέση με το 1987, χωρίς να γίνεται, ωστόσο, καμία αναφορά σε κινδύνους που διατρέχει η ελληνική κοινωνία από την αύξηση αυτή. Άξιο προσοχής είναι επίσης το γεγονός πως κατά το πρώτο εξάμηνο του 1992 σημειώνεται αισθητή μείωση της σοβαρής εγκληματικότητας, χωρίς να γίνεται και πάλι καμία αναφορά σ' αυτό το γεγονός, από τον τύπο και τα λοιπά μέσα μαζικής ενημέρωσης⁶¹.

Στη συνέχεια, ο εισηγητής τόνισε τη σημασία που είχε μια τέτοια στάση στο θέμα της εγκληματικότητας των Αλβανών στο νομοθετικό, πολιτικό και πρακτικό επίπεδο: «Σε νομοθετικό επίπεδο το γεγονός χρησιμοποιήθηκε για μια νέα ρύθμιση θεμάτων των αλλοδαπών. Σε πρακτικό επίπεδο ο θόρυβος αυτός ενίσχυσε τις μεγάλης έκτασης εκκαθαριστικές επιχειρήσεις της αστυνομίας σε ολόκληρη τη χώρα, στον δε πολιτικό κοσμο παρατηρήθηκε μια «σιωπηρή συμφωνία κυρίων» μεταξύ συμπολίτευσης και αντιπολίτευσης, από φόβο μήπως θιγεί δημόσια το θέμα της διάκρισης και της αστυνομικής αυθαιρεσίας σε βάρος των ξένων και κυρίως των Αλβανών».

Αναφορικά με τις επιπτώσεις αυτής της πραγματικότητας στην ελληνική κοινωνία, ο Β. Καρύδης παρατήρησε πως «σε λίγο ίσως γίνουμε μάρτυρες μιας κατάστασης όπου οι πληροφορίες για το έγκλημα θα παράγονται ουσιαστικά από τους μηχανισμούς ποινικής δικαιοσύνης και τις κοινωνικές προκαταλήψεις (...) Η ενεργοποίηση, δε, τέτοιων στερεοτύπων θα οδηγήσει την ελληνική κοινωνία στην ανοχή της αστυνομικής αυθαιρεσίας και της παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η εκμετάλλευση της εργατικής δύναμης των Αλβανών θα επεκταθεί έτσι εύκολα σε ολόκληρη την ελληνική εργατική τάξη» (...). «Η περιθωριοποίηση (marginalisation) και η απομόνωση (isolation) που συντελείται με γοργούς ρυθμούς, θα οδηγήσει, πιθανόν, στη δημιουργία ενός οργανωμένου ghetto με δικές του αξίες και κανόνες, όπου θα κυριαρχεί το οργανωμένο έγκλημα»⁶².

3.5.3. Φυλακές

1. Το θέμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στον ιδιαίτερο χώρο της φυλακής, έθιξε ο Chas Wilson. Επιχειρώντας μια σε βάθος ανάλυση των κειμένων που προστατεύουν τα δικαιώματα των εγκλειστών, όπως η «Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Θεμελιωδών Ελευθεριών», η αναθεωρημένη και βελτιωμένη εκδοχή των «Στοιχειωδών Κανόνων για τη Μεταχείριση των Εγκλειστών» του Ο.Η.Ε.,

όπως αυτή υιοθετήθηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης και η Σύμβαση κατά των βασανιστηρίων, ο εισηγητής κατέληξε, πως το πλαίσιο που ρυθμίζει θέματα των εγκλείστων αντανάκλα μια κανονιστική αντίληψη η οποία ευνοεί περισσότερο τα συμφέροντα αυτών που ασχολούνται επαγγελματικά με τους εγκλείστους, παρά τις αδύναμες ομάδες (φυλακισμένους) που χρειάζονται την υποστήριξη⁶³.

Εξετάζοντας κανείς την αποτελεσματικότητα αυτών των μέτρων που έχουν θεσπισθεί για την προστασία των δικαιωμάτων των εγκλείστων, προσκρούει σε σημαντικές δυσκολίες. Οι νομικοί θεωρούν πως όταν μια διεθνής συμφωνία ή συνθήκη έχει υπογραφεί και κυρωθεί από έναν ικανό αριθμό κρατών, αυτό συνεπάγεται και την επιτυχία ή αποτελεσματικότητά της και ειδικότερα το βαθμό, στον οποίο ικανοποιούνται οι ανάγκες των φυλακισμένων ή προφυλακισμένων. Αν, πάλι, παρατηρήσουμε στην πράξη την εφαρμογή αυτών των κανόνων, θα διαπιστώσουμε πως αυτοί παραβιάζονται καθημερινά. Για παράδειγμα η Βρετανία κατέχει την πρώτη θέση στην παραβίαση της «Ευρωπαϊκής Σύμβασης» και προηγείται αισθητά των χωρών που την ακολουθούν (Ιταλία, Αυστρία, Βέλγιο, κ.λ.π.). Για την Ελλάδα δεν έχουν δοθεί στοιχεία⁶⁴.

Εκτός, όμως τούτου, μια κανονιστική θεώρηση του θέματος της προστασίας των δικαιωμάτων των εγκλείστων, αγνοεί το όλο θεσμικό πλαίσιο που δημιουργεί τους λόγους για καταγγελίες και οι οποίες στη συνέχεια μετατρέπονται σε προσφυγές στα διεθνή όργανα προστασίας. Και επιπλέον, δεν γνωρίζουμε ακόμη τι ακριβώς χρειάζεται από την πλευρά των υποκειμένων για να είναι μια τέτοια προσφυγή αποτελεσματική⁶⁵.

Μέχρι σήμερα, επεσήμανε ο εισηγητής, έχει δοθεί πολύ μικρή σημασία σε μια κοινωνιολογική θεώρηση του θέματος, κάτι που θα μπορούσε να αρχίσει με την ανάλυση σε ένα εμπειρικό-ερευνητικό πλαίσιο από μια κοινωνιολογική οπτική, η οποία θα βοηθούσε να συμπληρωθούν τα κενά και να ξεπεραστούν οι περιορισμοί της μέχρι τώρα προσέγγισης αυτού του θέματος. Η μελέτη αυτή θα μπορούσε να είναι συγχρόνως εμπειρική και συγκριτική. Εμπειρική με την έννοια της συλλογής στοιχείων και πληροφοριών απ' ευθείας από τα άμεσα ενδιαφερόμενα μέρη (εγκλείστους και διοίκηση της φυλακής) και συγκριτική με την έννοια της διερεύνησης του θέματος αυτού σε περισσότερες χώρες.

2. Το θέμα του σωφρονιστικού συστήματος έθιξε επίσης και η Χρ. Στρατηγοπούλου⁶⁶.

Κάνοντας μια σύντομη αναφορά η εισηγήτρια αυτή στα διάφορα συστήματα απονομής ποινικής δικαιοσύνης, εστίασε την προσοχή της και ανέλυσε το «πρότυπο πρόνοιας», που υιοθέτησαν τα σωφρονιστικά συστήματα της Δυτικής Ευρώπης και Αμερικής μετά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο στα πλαίσια της βελτιωμένης φιλοσοφίας⁶⁷, ενώ ανέπτυξε ιδιαίτερα τους λόγους για τους οποίους το «αναμορφωτικό ιδεώδες» αποδείχθηκε αναποτελεσματικό. Βασικότερος λόγος φαίνεται πως ήταν η απουσία σύνδεσης όλων των αναμορφωτικών προγραμμάτων που εφαρμόστηκαν, με τη ζωή του κρατουμένου μετά την αποφυλάκισή του. Κι αυτό γιατί η

προσέγγιση των προβλημάτων των εγκλειστών ήταν τις περισσότερες φορές λαθεμένη. Αποτέλεσμα ήταν, η συμπεριφορά του κρατούμενου να μην παρουσιάζει καμία διαφορά μετά την αποφυλάκισή του⁶⁸.

Ένα άλλο αδύνατο σημείο του προτύπου πρόνοιας ήταν όπως φαίνεται η αντιμετώπιση του εγκλήματος ως ασθένειας, του δε εγκληματία ως ασθενούς, η προσωπικότητα του οποίου επιδεχόταν επεμβάσεις, αναμορφώσεις, βελτιώσεις. Αυτό συνετέλεσε στην αναίρεση στοιχειωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων των κρατουμένων και ήρθε σε αντίθεση με την αρχή της ελεύθερης βούλησης, συμβάλλοντας έτσι στη συρρίκνωση της προσωπικότητάς τους. Το γεγονός αυτό συνδυασμένο με την διαπίστωση πως η εγκληματικότητα, παρά την εκτεταμένη εφαρμογή του προγράμματος, όχι μόνο αυξανόταν, αλλά και ότι η διαφορά μεταξύ κρατουμένων, που σε προηγούμενο εγκλεισμό τους είχαν πάρει μέρος σε τέτοια «βελτιωτικά» προγράμματα και των υπολοίπων, ήταν ανύπαρκτη, οδήγησε σε αμφισβήτηση του «προτύπου πρόνοιας». Το βελτιωτικό ιδεώδες καταγέλληκε όχι μόνο ως αναποτελεσματικό, αλλά ακόμα και ως ανταποδοτικό και υποκριτικό⁶⁹.

3. Ο Νίκος Κουλούρης αναφέρθηκε στις εξεγέρσεις που σημειώθηκαν στις ελληνικές φυλακές το φθινόπωρο του 1990, τις αντιδράσεις της πολιτείας, αλλά και μέρους των ειδικών επιστημόνων, σε θέματα Εγκληματολογίας γενικότερα και φυλακής ειδικότερα. Οι αντιδράσεις έφεραν στο φως της δημοσιότητας για μια ακόμα φορά, το μεγάλο θέμα του μικρόκοσμου της φυλακής και τη λειτουργία (αποστολή) του σε μια οργανωμένη κοινωνία⁷⁰.

Οι πρώτες κυβερνητικές, πολιτικές και κοινωνικές αντιδράσεις ήταν η αμηχανία, αφού αυτή τη φορά δεν επαναλήφθηκαν από την πλευρά των κρατουμένων τα πολύ γνωστά και σε τελευταία ανάλυση «ευκολοδιαχειρίσιμα» αιτήματά τους για βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης στις φυλακές, όπως κάθε φορά συνέβαινε.

Παρά όμως τον μαχητικό χαρακτήρα, τον ενθουσιασμό και την έκταση που είχαν αυτές οι εξεγέρσεις (συμμετείχαν περισσότερες από τις μισές ελληνικές φυλακές) σημειώνεται μια –κατά τον εισηγητή– απρόσμενη μεταβολή στη στάση των κρατουμένων: έδειξαν πρόθυμοι (φυλακές Κορυδαλλού) να συζητήσουν μερικά από τα αιτήματά τους με τον Υπουργό Δικαιοσύνης και μάλιστα με όρους που, ουσιαστικά, είχαν προκαθορισθεί από τον Υπουργό, ενώ αρχικά αρνούνταν να υποβάλλουν συγκεκριμένα αιτήματα (φυλακές Αλικαρνασσού)⁷¹.

Επισημάνθηκε στο σημείο αυτό ο ρόλος του τύπου, ο οποίος τροφοδοτώντας την κοινή γνώμη με πληροφορίες, που πολύ λίγο ανταποκρινόταν στην πραγματικότητα και ακόμη λιγότερο στα αιτήματα των κρατουμένων, προσπάθησε να προσαρμόσει την υπόθεση σε ένα αποδεκτό πλαίσιο. Κατά ειρωνικό τρόπο –τόνισε ο εισηγητής– παρά το γεγονός ότι η ίδια η κυβερνητική επιτροπή αρνήθηκε να υιοθετήσει τις περισσότερες από τις προτάσεις, στην «τελική συμφωνία» οι κρατούμενοι του Κορυδαλλού δήλωσαν ικανοποιημένοι και ανέστειλαν τη διαμαρτυρία. Στην Αλικαρνασσό και την Πάτρα οι εξεγέρσεις σταμάτησαν με τη γνωστή μέ-

θοδο της βίαιης καταστολής⁷².

Η εξέλιξη αυτή τροφοδότησε, σύμφωνα με τον εισηγητή, μια συντηρητική επίθεση κατά του αγώνα των κρατουμένων που εκφράστηκε με την άποψη πως οι εγκληματίες πρέπει να εισπράτουν την ποινή που τους αρμόζει και δεν έχουν το δικαίωμα να διατυπώνουν αιτήματα και ακόμη περισσότερο να εξεγείρονται. Αυτό όμως που ήταν η έκπληξη δεν ήταν η εξέγερση αυτή καθεαυτή και η έκβασή της, αλλά το γεγονός πως τα όσα διαδραματίστηκαν, έγιναν αφορμή να εκφράσουν οι εγκληματολόγοι δημόσια τις θέσεις τους πάνω στο θέμα του σωφρονιστικού συστήματος. Οι θέσεις τους συνοψίζονται στη διατύπωση: «Ό,τι συμβαίνει στις φυλακές μας αφορά όλους, επειδή οι φυλακές είναι ο καθρέπτης όπου η ευρύτερη κοινωνία αντικρύζει δικαιωμένες και παγιωμένες τις ακραίες σχέσεις εξουσίας και ανελευθερίας που η ίδια παράγει και προβάλλει με τους κατασταλτικούς μηχανισμούς που διαθέτει»⁷³.

4. Την εμπειρία της από συζητήσεις με έγκλειστες γυναίκες στις γυναικείες φυλακές της Στοκχόλμης μετέφερε η Karen Leander, θίγοντας μια άλλη πτυχή της εγκληματικής δραστηριότητας της γυναίκας, πέρα από αυτές που έχουν αποτελέσει μέχρι σήμερα αντικείμενο της εγκληματολογικής θεωρίας και έρευνας.

Η πρώτη διαπίστωση της Leander από την εμπειρία αυτή, ήταν η έλλειψη σχέσεων αυτών των γυναικών με άλλες γυναίκες. Ο κόσμος τους ήταν τα παιδιά, οι σύζυγοι, οι αυθεντίες. Όχι μόνο η παιδική τους ηλικία, η εφηβεία ή η έγγαμη ζωή τους ήταν γεμάτη από την ανδρική παρουσία, χωρίς ουσιαστική (στενή) σχέση με ομάδες γυναικών, αλλά ακόμα και η εμπειρία τους με την απόκλιση (ναρκωτικά και εγκληματικότητα) ήταν συνδεδεμένη με άνδρες και όχι γυναίκες.

Σε όλες τις περιπτώσεις έλειπε η εμπειρία μιας στενής, φιλικής σχέσης με γυναίκες, στην οποία θα μπορούσαν να αφεθούν και να εμπιστευθούν απόλυτα προσωπικά τους θέματα⁷⁴.

Ένα ακόμη νέο και σημαντικό, κατά την εισηγήτρια, στοιχείο που διαπιστώθηκε κατά τη διάρκεια της έρευνας, ήταν η δειλή προσπάθεια από την πλευρά των εγκλειστών γυναικών για την αναπλήρωση του κενού των σχέσεων, δηλαδή το ξεκίνημα για δημιουργία ουσιαστικών σχέσεων με γυναίκες. Σ' αυτό βοηθάει όχι μόνον η καθημερινή επαφή, αλλά και η ηρεμία που γνωρίζει η γυναίκα στη φυλακή, καθώς και η ασφάλεια, ιδιαίτερα όταν ο εγκλεισμός της την απαλλάσσει από την κακοποίηση που γνωρίζει στα πλαίσια της οικογενειακής ζωής⁷⁵.

Κατά τα λοιπά, οι διαπιστώσεις της εισηγήτριας επιβεβαιώνουν τη βιβλιογραφία, σχετικά με τη θέση, πως οι γυναίκες στη φυλακή συναντούν ένα σύστημα που αναπαράγει την εξάρτησή τους, την απομόνωση και το ευάλωτο του χαρακτήρα τους, κάτι δηλαδή που χαρακτηρίζει τη ζωή των γυναικών και έξω απ' αυτήν.

3.ε. Η κριτική εγκληματολογία στο νέο ευρωπαϊκό πλαίσιο

Με ιδιαίτερο ενδιαφέρον αναμενόταν η συζήτηση στρογγυλού τραπεζιού για το χαρακτήρα και το μέλλον της Κριτικής Εγκληματολογίας (ένος επιστημονικού πεδίου που βρίσκεται πολύ κοντά στο χαρακτήρα και τους στόχους της Ευρωπαϊκής Ομάδας) στο νέο ευρωπαϊκό, αλλά και το παγκόσμιο πλαίσιο. Ονόματα όπως ο A. Baratta, ο L. Hulsman, J. Lee, I. Taylor, J. Young, D. Melossi κ.λ.π., θα συζητούσαν τις εξελίξεις γύρω από το πεδίο της Κριτικής Εγκληματολογίας, τις αντιφάσεις και την προοπτική της μπροστά στη νέα πραγματικότητα.

Παρά, όμως, την απουσία πολλών από τους προσκεκλημένους (A. Baratta, J. Young, L. Hulsman, S. Cohen, D. Melossi), η συζήτηση όχι μόνο εξελίχθηκε σε μια ενδιαφέρουσα αντιπαράθεση μεταξύ των συμμετεχόντων, αλλά έθεσε για άλλη μια φορά το θέμα του χαρακτήρα της Εγκληματολογίας, της αυτοτέλειάς της και της χειραφέτησής της από τις λοιπές επιστήμες και ειδικότερα την Κοινωνιολογία, καθώς και τη χρησιμότητά της και την προοπτική της στο νέο ευρωπαϊκό αλλά και παγκόσμιο σκηνικό.

1. Ο ίδιος ο τίτλος του θέματος (Critical Criminology in the New European Context) δημιούργησε τις πρώτες αντιδράσεις από την πλευρά του J. Lee (Middlesex Polytechnic), ο οποίος αρχίζοντας την ομιλία του αναρωτήθηκε, ποιό ήταν το «νέο» στο ευρωπαϊκό πλαίσιο. Πρόκειται στην ουσία, όπως είπε, για μια επιστροφή σε μερικά πολύ παλιά πράγματα: την κρίση του Κράτους Πρόνοιας, τη μακροχρόνια κρίση του καπιταλισμού, την εμφάνιση του εθνικισμού και παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τα οποία ήταν για τον ομιλητή «πολύ παλιές ιστορίες», ο οποίος δε δέχτηκε πως ζούμε σε μια εκ βάθρων νέα περίοδο.

Σήμερα, μερικά από τα κλασσικά θέματα της δεκαετίας του '30 και ιδιαίτερα η σχέση μεταξύ φιλελεύθερης δημοκρατίας και αυταρχικού κράτους, αποτελούν βασικά θέματα συζήτησης. Και σ' αυτό το πλαίσιο θα πρέπει να κινηθεί και η Κριτική Εγκληματολογία τα επόμενα χρόνια, παρατήρησε ο J. Lee.

Στη συνέχεια ο ομιλητής έδωσε μερικά σλόγκανς, όπως είπε, γύρω από την Εγκληματολογία και το αντικείμενό της:

«— Το να παίρνει κανείς στα σοβαρά το έγκλημα σημαίνει πως παίρνει και τα δικαιώματα στα σοβαρά. Αν συμφωνούμε σ' αυτό, τότε συμφωνούμε σε έναν ορισμό του εγκλήματος ως παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

» Αυτό που η Κριτική Εγκληματολογία έχει να κάνει στα επόμενα χρόνια, είναι να μελετήσει την αύξηση του εγκλήματος σε όλα τα επίπεδα: μικρή εγκληματικότητα, διαπροσωπική και σεξουαλική βία, οικονομικά εγκλήματα και οργανωμένο έγκλημα και τις μεταξύ τους σχέσεις, τη σχέση των νέων με την αγορά ναρκωτικών και το διεθνές οργανωμένο έγκλημα, καθώς και τη σχέση μεταξύ οργανωμένου και νόμιμου εγκλήματος.

» – Πρέπει να γίνουμε περισσότερο ευαίσθητοι απέναντι στις νέες μορφές εγκλήματος, που αποτελούν και νέες μορφές βίας απέναντι στα κοινωνικά κινήματα και συνεπώς νέες μορφές παραβίασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

» Τα όρια της Εγκληματολογίας έχουν διευρυνθεί (μιλάμε για παράδειγμα για εγκλήματα κατά του περιβάλλοντος, ή ποινικοποίηση ορισμένων μορφών συμπεριφοράς στα πλαίσια του γάμου σε μερικές κοινωνίες). Πρέπει επίσης να γίνουμε περισσότερο ευαίσθητοι απέναντι στη σχέση μεταξύ αποκλίνουσας και κοινωνικά αποδεκτής συμπεριφοράς. Ένα τέτοιο θέμα μας έχει ήδη απασχολήσει, δηλαδή το ζήτημα της διαφοράς μεταξύ σεξουαλικής βίας και φυσιολογικής σεξουαλικής συμπεριφοράς στα πλαίσια του γάμου.

» – Ένα άλλο σημείο, στο οποίο θα πρέπει να εστιάσουμε την προσοχή μας, είναι η σχέση μεταξύ οργανωμένου εγκλήματος, εγκλήματος των οικονομικών ενώσεων και κρατικού εγκλήματος. Θα έχουμε ανοίξει ένα νέο κεφάλαιο στη μελέτη του οργανωμένου εγκλήματος, όταν το αντιμετωπίσουμε ως ένα στοιχείο άρρηκτα συνδεδεμένο με το έγκλημα λευκού περιλαιμίου (*white collar crime*) και τα εγκλήματα τα σχετικά με την επιχειρηματική δραστηριότητα. Η Ιταλική περίπτωση έχει εδώ να μας διδάξει πολλά. Έτσι τα ρευστά όρια μεταξύ εγκληματικού (παράνομου) και νόμιμου θα μπορούσε να είναι ένα θέμα της Κριτικής Εγκληματολογίας τα επόμενα χρόνια.

» – Το άλλο θέμα που πρέπει να απασχολήσει την Κριτική Εγκληματολογία είναι η σχέση μεταξύ φιλελεύθερης δημοκρατίας και αυταρχισμού. Όπως ξέρουμε, σύμφωνα με τις θέσεις αυτού που ονομάζεται «Εγκληματολογία της διοίκησης», δεν χρειάζεται να γνωρίζουμε τις αιτίες του εγκλήματος, αλλά το μόνο που χρειαζόμαστε είναι να γνωρίζουμε πως θα το προλάβουμε. Αυτή είναι μια προσφιλής ιδεολογία με πολύ κρατική γραφειοκρατία. Μέρος αυτής της λογικής συναντάμε στις προσπάθειες για την ανάπτυξη της ευρωπαϊκής αστυνομικής συνεργασίας. Η δράση αυτή της αστυνομίας –στο πλαίσιο της πρόληψης– και η σχέση μεταξύ ατομικών ελευθεριών και αυταρχισμού, είναι κάτι που πρέπει να απασχολήσει την Κριτική Εγκληματολογία. Ακόμα θα πρέπει να μας απασχολήσει η τάση ιδιωτικοποίησης των μηχανισμών απονομής δικαιοσύνης. Ιδιαίτερα η εξέλιξη της ιδιωτικοποίησης της αντεγκληματικής πολιτικής, η ιδεολογία του «προστάτευσε τον εαυτό σου στη δική σου περιοχή» κατά το «do it yourself»⁷⁶, οδηγεί στην αναγκαιότητα να μελετηθούν εκείνες οι κοινωνικές δομές, που οδηγούν σε παρόμοιους τύπους αντιμετώπισης του εγκλήματος».

2. Σύμφωνα με τον Ian Taylor (University of Salford, U.K.), το πλέον σημαντικό ερώτημα που προβάλλει σήμερα και που πρέπει να απασχολήσει την Εγκληματολογία, είναι η έκρηξη του παράλογου και ακατανόητου εγκλήματος, ως μια μορφή καθημερινής πραγματικότητας⁷⁷. Επίσης, η κλιμακούμενη διακίνηση ναρκωτικών, το πρόβλημα της κοινωνικής κατοικίας κ.λ.π. πρέπει να αποτελέσουν αντικείμενα μελέτης της Κριτικής Εγκληματολογίας. Ειδικότερα στο Manchester της Αγγλίας, σημείωσε ο I.

Taylor, παρατηρείται με μεγάλη κλίμακα η εμφάνιση νέων μορφών παθολογίας, τις οποίες η κοινωνία αυτή δεν είχε γνωρίσει προηγουμένως (βία στους δρόμους χωρίς φανερό λόγο, μορφές κακοποίησης στα πλαίσια της οικογένειας κ.λ.π.). Το ερώτημα που τίθεται εδώ είναι, αν είναι αρμόδια ή όχι η Κριτική Εγκληματολογία να απαντήσει στη δεκαετία του '90 σ' αυτή την παθολογία (make some evil response). Να απαντήσει στα ερωτήματα που οι άνθρωποι θέτουν καθημερινά σχετικά με το τι έχει συμβεί στην κοινωνία μας, στις πόλεις μας.

«Οι απολαύσεις της "ελεύθερης αγοράς", η δύναμη της καταναλωτικής κοινωνίας, οι νέες κουλτούρες των νέων, φαινόμενα που συνυπάρχουν με οικολογικά προβλήματα και προβλήματα των φύλων και που δεν έχουν τίποτε το κοινό με θέματα εργασιακά (...), οι συνέπειες που η ελεύθερη αγορά είχε στην κοινωνική ανισότητα, στη συρρίκνωση της οικογένειας, στην κοινωνική πρόνοια, στην καλλιέργεια μιας μορφής κοινωνικού δαρβινισμού μεταξύ των υποκειμένων –αναφορικά με την εργασία και την καριέρα–, στη συρρίκνωση της γειτονιάς, στην απομόνωση, την αλλοτρίωση και τον ατομικισμό», όλα αυτά είναι θέματα που, σύμφωνα με τον ομιλητή, μπορεί να τα εξετάσει κανείς από μια εγκληματολογική οπτική. Αυτό σημαίνει, κατά κύριο λόγο, κριτική σ' αυτό που η ελεύθερη αγορά επέφερε στην κοινωνική ζωή. Σημαίνει να κατανοήσει κανείς την ελκυστικότητα, το κάλεσμα και τις συνέπειες του τρόπου ζωής της «ελεύθερης αγοράς», ιδιαίτερα στη ζωή της νέας γενιάς. Θα πρόκειται στην προκειμένη περίπτωση γι' αυτό, που ο ίδιος ο Taylor, αποκαλεί «Κριτική Κοινωνιολογία και Κριτική Εγκληματολογία κοινωνικής και δημόσιας μέριμνας».

3. Ο εγκληματολογικός λόγος, παρατήρησε ο M. Pavarini (Universita di Bologna), είναι μια κατασκευή που χαρακτηρίζεται από την απουσία του ορθού λόγου. Είναι ένα ψεύδος για την εγκληματική συμπεριφορά, στο οποίο ανέτρεξε το ποινικό σύστημα του 19ου και 20ου αιώνα προκειμένου να αποδώσει φυσικό νόημα και σημασία στην τιμωρία. Θεωρώ, συνέχισε ο ομιλητής, πως τα τελευταία 20 χρόνια συνεχίζουμε να δομούμε τον εγκληματολογικό λόγο σε φανερά εγκληματολογικά ψεύδη.

Η αναγνώριση του τεχνητού χαρακτήρα του εγκληματολογικού λόγου, δεν μπορεί να περιοριστεί σε μια απλή κριτική του σωφρονιστικού συστήματος. Χρειαζόμαστε ενός άλλου είδους προσέγγιση, ενός άλλου είδους θεώρηση. Για το σκοπό αυτό θα μπορούσαμε να ανατρέξουμε στην Πολιτική Φιλοσοφία και τη Φιλοσοφία του Δικαίου, που έχουν αναπτύξει ένα περισσότερο κριτικό λόγο από την ίδια την Κριτική Εγκληματολογία.

Γνωρίζουμε, συνέχισε ο ομιλητής, πως η Εγκληματολογία μέχρι τώρα έχει χρησιμοποιήσει θεωρήσεις άλλων επιστημών όπως η Κοινωνιολογία, η Ψυχολογία και η Ανθρωπολογία. Αλλά, στον τρόπο προσέγγισης των διαφόρων θεμάτων ο εγκληματολόγος υιοθέτησε, είτε μια συντηρητική, είτε μια προοδευτική θεώρηση αυτών των θεμάτων.

Στη συνέχεια, ο Pavarini αναρωτήθηκε, μήπως υπάρχουν μερικά θέματα που θα μπορούσαν να προσεγγισθούν με άλλο τρόπο, όπως είναι

για παράδειγμα, το θέμα της βίας ενάντια στη γυναίκα και το οργανωμένο έγκλημα.

Η Εγκληματολογία δεν μπορεί πλέον, με τη γνώση που διαθέτει, να ερμηνεύσει το οργανωμένο έγκλημα. Στην περίπτωση του οργανωμένου εγκλήματος δεν πρόκειται για μια πτυχή της εγκληματικότητας, όπως αυτή αντιμετωπίστηκε από την Εγκληματολογία. Αντίθετα πρέπει να το θεωρήσουμε συνδεδεμένο με ένα πλέγμα παράνομων δραστηριοτήτων σε μια συμβίωση με τη νόμιμη οικονομική δραστηριότητα. Για τη μελέτη τέτοιων θεμάτων, κατέληξε ο Pavarini, χρειαζόμαστε μια εντελώς διαφορετική θεωρητική προσέγγιση. Αυτή η διαφορετική προσέγγιση θα μας κάνει να νιώσουμε αποπροσανατολισμένοι. Κάτι τέτοιο εμπεριέχει τον κίνδυνο να χάσουμε τους συνδετικούς κρίκους μεταξύ των διαφόρων εννοιών της Εγκληματολογίας.

4. Την αντίρρησή του για τις θέσεις ότι, η Κριτική Εγκληματολογία διέρχεται κρίση, διατύπωσε ο P. Marconi (Universita di Roma).

Όταν μιλάμε για κρίση στην Κριτική Εγκληματολογία, είπε, πρέπει να είμαστε σε θέση να προσδιορίσουμε εκείνο το τμήμα της, που δεν είναι πλέον σε θέση να μας εξηγήσει τι πράγματι συμβαίνει, δηλαδή να μας εξηγήσει τη μορφή της σημερινής κοινωνίας.

Το τεχνοκρατικό τμήμα της Κριτικής Εγκληματολογίας βρίσκεται σε κρίση. Η Κριτική Εγκληματολογία εμπεριέχει δηλαδή τεχνοκρατικές πλάνες, αφού απολυτοποίησε τις ερμηνείες για τις αιτίες του κακού και τα μέτρα που έπρεπε να παρθούν για την καταπολέμησή του. Αυτή η πτυχή της Κριτικής Εγκληματολογίας βρίσκεται πράγματι σε κρίση. Και αυτό είναι αναμφισβήτητο.

Υπάρχει όμως και μια άλλη πλευρά της, παρατήρησε ο Marconi, που πρέπει να αναλύσουμε και η οποία βρίσκεται σε άμεση σχέση με τα γεγονότα, των οποίων σήμερα είμαστε αυτόπτες μάρτυρες. Το μεγαλείο της Κριτικής Εγκληματολογίας έγκειται στο γεγονός ότι βρίσκεται στον αντίποδα της μαρξιστικής θεωρίας για τις συγκρούσεις. Κατά τους μαρξιστές η θεμελιώδης σύγκρουση των σημερινών κοινωνιών είναι εκείνη μεταξύ κεφαλαίου και εργασίας. Σ' αυτήν τη θεωρία, η σύγκρουση μεταφράζεται ως σύγκρουση μεταξύ ταυτοτήτων (identities).

Τα νέα καθήκοντα της Κριτικής Εγκληματολογίας, είναι, σύμφωνα με τον Marconi, η εξέταση της δυνατότητας να προσφέρει τις υπηρεσίες της στην κοινότητα, στην προσπάθεια να απαντήσει, κατά πόσο είναι δυνατόν να βρεθούν τρόποι συνύπαρξης μεταξύ των ανθρώπων με διαφορετικές ταυτότητες. Σε μερικές περιπτώσεις φαίνεται αδύνατο να βρεθεί μια λύση σε τέτοιες συγκρούσεις ταυτοτήτων όπως είναι π.χ. οι συγκρούσεις στην πρώην Γιουγκοσλαβία.

Αν τώρα από αυτό το μακροεπίπεδο, μετακινηθούμε στο μικροεπίπεδο της Κριτικής Εγκληματολογίας, θα παρατηρήσουμε πως τέτοιες προσπάθειες έχουν ήδη σημειωθεί στο κεφάλαιο των διαφορών μεταξύ των φύλων και αφορούν το πρόβλημα της συνύπαρξης μεταξύ διαφορετικών χαρακτηριστικών.

Πρέπει να αναζητήσουμε έναν τρόπο, κατέληξε ο Marconi, που θα κα-

ταστήσει δυνατή τη συνύπαρξη μεταξύ διαφορετικών εθνοτήτων. Το βασικό μας έργο είναι είναι συμβάλουμε σε μια συμφωνία για συνύπαρξη μεταξύ ανθρώπων διαφορετικής φύσης και χαρακτηριστικών.

5. Για τη δική του εμπειρία με την Κριτική Εγκληματολογία, τον αρχικό ενθουσιασμό του και την απογοήτευση που διαδέχθηκε αυτό τον ενθουσιασμό, μίλησε ο Eligio Resta (Universita di Bari).

«Νομίζω πως πρέπει να τελειώνουμε με την Εγκληματολογία», είπε. «Ήταν ένα πολύ καλό ιστορικό μοντέλο σκέψης, αλλά δεν είναι πλέον χρήσιμο σήμερα. Όχι γιατί, όπως είπε ο Massimo Pavarini, έχουν προβάλει νέες μορφές σκέψης. Φυσικά, είναι αλήθεια ότι η Πολιτική Φιλοσοφία και η Φιλοσοφία του Δικαίου έχουν γίνει περισσότερο κριτικές από την Κριτική Εγκληματολογία. Κι αυτό συμβαίνει γιατί πολιτικοί φιλόσοφοι και φιλόσοφοι του δικαίου είναι, ίσως, περισσότερο σαφείς. Το ερώτημα που τίθεται αυτή τη στιγμή είναι ποιά πρέπει να είναι το αντικείμενο μελέτης της Κριτικής Εγκληματολογίας. Ίσως μια πιθανή απάντηση εμπεριέχεται σ' αυτό που πρότεινε ο Marconi».

Για τον E. Resta, το πρόβλημα βρίσκεται στην έννοια της σύγκρουσης. Το βασικό αντικείμενο της Κριτικής Εγκληματολογίας, η σύγκρουση, δεν υπάρχει πλέον. Το γεγονός ότι υπάρχουν κάποιες μεμονωμένες συγκρούσεις, δεν σημαίνει πως μπορούμε να μιλάμε για σύγκρουση. «Το κράτος, στο οποίο αναφέρονταν η Κριτική Εγκληματολογία, ήταν ένα κράτος, ένας χώρος δηλαδή για όλα τα υποκείμενα. Ήταν στην ουσία το αντίθετο από εκείνο το μοντέλο όπου ο καθένας είναι σημαντικός γιατί κανένας δεν είναι πραγματικά σημαντικός, ο καθένας έχει το δικαίωμα του λόγου γιατί κανένας ο λόγος δεν είναι σημαντικός – έχω εδώ υπόψη μου τις γυναίκες. Κι αυτό, γιατί πιστεύω», συνέχισε ο E. Resta, «πως αυτό που κάνει το σύγχρονο κράτος είναι, πως δίνει στον καθένα φωνή, αλλά συγχρόνως τον καθιστά εντελώς βουβό. Αυτή είναι η ερώτηση-κλειδί στις συγκρούσεις, αυτό είναι και το επικίνδυνο στοιχείο. Υπάρχουν συγκρούσεις, αλλά είναι εντελώς άχρηστες. Το αφηρημένο κράτος και το αφηρημένο δικαίωμα, είναι ο χώρος μέσα στον οποίο το κάθε τι εξαφανίζεται μέσα σε ένα λεπτό. Το κάθε τι αποκτά φωνή γιατί η φωνή του δεν μετράει, δεν ασκεί καμία επιρροή».

6. Ο V. Ruggiero (Middlesex Polytechnic, U.K.) όρισε την εγκληματολογική γνώση ως επικαλύψεις, δάνεια, ληστείες και πειρατείες γνώσεων (robberies and hijacking), τις οποίες η Εγκληματολογία ανασκεύασε σε κόστος άλλων επιστημών και ιδιαίτερα της Κοινωνιολογίας.

Πριν λίγα χρόνια στην Ιταλία, συνέχισε ο Ruggiero, μερικοί εγκληματολόγοι όριζαν την Εγκληματολογία ως την αναζήτηση του αντικειμένου μελέτης της Εγκληματολογίας. Και ίσως είναι αυτή η αμφισβήτηση που αναγκάζει την Εγκληματολογία να διευρύνεται διαρκώς. Πρόκειται όμως για μια διεύρυνση που είναι συγχρόνως και συρρίκνωση, διαπίστωσε ο ομιλητής: αφού η Εγκληματολογία ασχολήθηκε με πράξεις που ορίζονται ως εγκλήματα από το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης, επεκτάθηκε και πέραν αυτού και ασχολήθηκε με θέματα, όπως τα θύματα εγκληματικών ενεργιών. Σήμερα η Εγκληματολογία είναι αναγκασμένη με την έννοια

του ότι αυτοδεσμεύεται (commits itself) να ασχοληθεί σχεδόν με τα πάντα, όπως ατομικά προβλήματα, νεότητα, εφηβεία, γηρατειά, υπαρξιακές κρίσεις κ.λ.π. Ακόμα και ο τίτλος του πολύ γνωστού περιοδικού «Contemporary Crisis» φανερώνει, κατά τον Ruggiero, ακριβώς αυτή τη λογική της διεύρυνσης. Contemporary Crisis σημαίνει πως οι εγκληματολόγοι είναι αρμόδιοι να διευθετήσουν κάθε είδους κρίση στον κόσμο. Αυτό όμως που στην πραγματικότητα κάνουν είναι να προσφέρουν διάφορα εγκληματολογικά προγράμματα, όπως πρόληψη, παρέμβαση, επανένταξη κ.λ.π., χωρίς καν να γνωρίζουν, πώς αυτά τα προγράμματα λειτουργούν στην πράξη. Σε τέτοιες περιπτώσεις, αυτό που συμβαίνει είναι πως με μια μπακαλίστικη λογική πουλούν ό,τι δεν χρειάζεται. Το αποτέλεσμα είναι να χάνεται ο επαγγελματισμός και να αυξάνεται η αποσπασματική θεώρηση και προσέγγιση των θεμάτων.

Αν η Εγκληματολογία θέλει να συμμετέχει στην παραγωγή νοήματος για τον κόσμο, τόνισε ο Ruggiero, θα πρέπει να γίνει αυτόφωτη (self-reflective). Θα πρέπει να καταστεί ένα είδος αυτοθεραπείας για τους εγκληματολόγους. Θα πρέπει δηλαδή οι εγκληματολόγοι να καταλάβουν καλύτερα πώς συγκροτήθηκε η εγκληματολογική γνώση και από πού προέρχεται. Η Εγκληματολογία δεν μπορεί πλέον σήμερα να ερμηνεύσει πολλά φαινόμενα, όπως για παράδειγμα το οργανωμένο έγκλημα, ειδικότερα στην Ιταλία. Για το σκοπό αυτό χρειάζονται γνώσεις από τις Οικονομικές Επιστήμες, γνώση των κειμένων των κλασικών για τη συσσώρευση Κεφαλαίου (και αν δεν είναι πλέον της μόδας ο Marx, ας διαβάσουμε Ricardo, J.S. Mill κ.ά.).

Και ο ομιλητής, κατέληξε: «Ας μην παίρνουμε την Εγκληματολογία στα σοβαρά».

4. Το ψήφισμα⁷⁸

Όπως κάθε χρόνο, έτσι και φέτος η συνάντηση της Ευρωπαϊκής Ομάδας έκλεισε με ένα ψήφισμα που εγκρίθηκε από τους συνέδρους και αναφέρεται στην κατάσταση στα Βαλκάνια και ειδικότερα στην πρώην Γιουγκοσλαβία:

«Τα πολιτικά μέσα που διαθέτουμε δεν στάθηκαν ως τώρα ικανά να εμποδίσουν ένα αιματοκύλισμα στο έδαφος του "κοινού ευρωπαϊκού σπιτιού". Χρειάζεται να υπερβούμε τον δισταγμό που συντελεί ώστε να φαντάζει η φρίκη που διαδραματίζεται στην πρώην Γιουγκοσλαβία ανεξέλεγκτη και να δεσμευθούμε να μεταφράσουμε το σκεπτικισμό και τον αποτροπισσμό μας σε συγκεκριμένες προτάσεις και αποφάσεις που θα ανακόψουν αυτή την διαδικασία γενοκτονίας».

Στα επόμενα χρόνια οι Ιστορικοί θα θάλουν επί μακρόν σε δοκιμασία τις ικανότητές τους, στην προσπάθειά τους να ερμηνεύσουν τα αίτια της Γιουγκοσλαβικής σύγκρουσης, καθώς και τις πολιτικές και οικονομικές συνιστώσες της. Όποιες όμως και αν είναι οι αιτίες, ένα φαίνεται να είναι βέβαιο: Η επιθυμία για «εθνική καθαρότητα» έδωσε ήδη τους καρπούς της.

Η Ευρωπαϊκή Ομάδα για τη μελέτη της απόκλισης και του κοινωνικού ελέγχου στο 20ο της συνέδριο (Πάντοβα 3-6 Σεπτεμβρίου 1992) ζητά για τους λόγους αυτούς:

– Από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, την προώθηση κάθε πολιτικού μέτρου, που θα ήταν ικανό να συμβάλλει στον τερματισμό του πολέμου, καθώς και στην προσασία των μειονοτήτων και των λαών που έχουν εμπλακεί στη σύγκρουση αυτή.

– Από τις εθνικές κυβερνήσεις, την υποδοχή ενός ορισμένου αριθμού προσφύγων, συμβάλλοντας έτσι σε μια ουσιαστική υποστήριξη όσων διέφυγαν από τις περιοχές του πολέμου και ανακουφίζοντας ταυτόχρονα τις δημοκρατίες της Σλοβενίας και της Κροατίας από ένα δυσβάσταχτο υλικό φορτίο.

Σημειώσεις

1. European Group for the study of deviance and social control.

2. Η πλέον σύνηθης διάκριση μεταξύ των διαφόρων τάσεων της Εγκληματολογίας είναι εκείνη που γίνεται μεταξύ «κλασικής» και «παραδοσιακής» ή «παλαιάς» και «σύγχρονης» ή «νέας», «κριτικής» ή ριζοσπαστικής Εγκληματολογίας (Opp, K.-D., «Die "alte" und die "neue" Kriminalsoziologie. Eine kritische Analyse einiger Thesen des labeling approach», στο: *Kriminologisches Journal*, 4/1972, σελ. 32-52. Kaiser G., «"alte" und "neue" Kriminologie: Alternative oder Synthese?», *The Hokkaicatnen Law Journal*, XVIII/1979, σελ. 212-261. Bohm R., «Radical Criminology», στο: *Criminology*, 19/1982, σελ. 565-589. Taylor I., Walton P., Young J., *The New Criminology. For a Social Theory of Deviance*, London 1974, και των ίδιων: *Critical Criminology*, London, 1975. Σπινέλλη Κ., *Εγκληματολογία* (πανεπιστημιακές παραδόσεις), εκδ. Σάκκουλα, 1985).

Με τους όρους «παραδοσιακή» ή «κλασική» κ.λ.π. Εγκληματολογία, αποδίδεται το τμήμα εκείνο της εγκληματολογικής γνώσης, που αποτελεί κληρονομιά του θετικισμού του 19ου αιώνα και ειδικότερα της Ιταλικής θετικιστικής σχολής και που ασχολείται με την εξήγηση του εγκλήματος. Αφετηρία, βέβαια, στην αναζήτηση των αιτιών του εγκληματικού φαινομένου, είναι η αντίληψη πως ο εγκληματίας διαφέρει από έναν μη εγκληματία (για άλλους η διαφορά αυτή εντοπίζεται στην προσωπικότητα και για άλλους στους όρους του κοινωνικού περιβάλλοντος), η δε εξήγηση για την εγκληματική του πράξη πρέπει να αναζητηθεί ακριβώς σ' αυτή τη διαφορά.

Λιγότερο σαφή είναι τα πράγματα με τη «νέα» εγκληματολογία. Συνοπτικά θα μπορούσε να πει κανείς πως αποτελεί εκείνο το τμήμα της εγκληματολογικής γνώσης που δεν είναι «παραδοσιακή» Εγκληματολογία και αποτελεί μια εναλλακτική πρόταση στις ντετερμινιστικές αντιλήψεις της. Μια πρόταση που κατ' αρχήν θα καταρρίψει τη βασική θέση της «παραδοσιακής» Εγκληματολογίας ότι η ιδιότητα «εγκληματίας» είναι στοιχείο εγγενές της προσωπικότητας του δράστη. Στα πλαίσια του νέου αυτού εγκληματολογικού παραδείγματος μπορούν να γίνουν περαιτέρω διακρίσεις. Έτσι θα πρέπει κανείς να διακρίνει μεταξύ της «Εγκληματολογίας της Κοινωνικής Αντίδρασης» και της «Κριτικής Εγκληματολογίας».

Στην πρώτη περίπτωση δεν ενδιαφέρει η πράξη ούτε η προσωπικότητα αυτού που εγκληματεί, αλλά η επίσημη αντίδραση της κοινωνίας απέναντι σ' αυτή την πράξη. Κι αυτό γιατί η πράξη παραμένει χωρίς σημασία και επίπτωση γι' αυτόν που τη διαπράττει, αν αυτή δεν ενεργοποιήσει τον επίσημο κοινωνικό έλεγχο (δεν αποκαλυφθεί και δεν τιμωρηθεί). Επομένως, εγκληματίας είναι αυτός που ορίζεται ως τέτοιος από τον

επίσημο κοινωνικό έλεγχο (συλλαμβάνεται από την αστυνομία, καταδικάζεται, καταγράφεται στις επίσημες στατιστικές).

Η άλλη τάση της «νέας» εγκληματολογίας είναι η «κριτική» ή «ριζοσπαστική» ή «νεομαρξιστική», η οποία αποτελεί προσπάθεια ενσωμάτωσης στοιχείων του μαρξισμού στον ιντεραξιοισμό. Σε αντίθεση όμως με το μαρξιστικό μοντέλο σύγκρουσης που εντοπίζει τις συγκρούσεις στην αντίθεση κεφαλαίου και εργασίας, η Κριτική Εγκληματολογία καθιερώνει ένα νέο συγκρουσιακό μοντέλο διαφοροποιημένο από το μαρξιστικό, αφού οι συγκρούσεις πλέον γίνονται αντιληπτές ως συγκρούσεις ενδιαφερόντων, συμφερόντων και ατομικοτήτων (identities). Και στα δύο μοντέλα (ιντεραξιοιστικό και μαρξιστικό), οι Γερμανοί κριτικοί εγκληματολόγοι επικρίνουν την περιορισμένη δυνατότητα ερμηνείας του εγκληματικού φαινομένου και τη μειωμένη σημασία τους στην πράξη (βλ. πρακτικά συμποσίου Bielefeld του Arbeitskreis Junger Kriminologen στο: *Kriminologisches Journal*, 1/1972).

Ένας από τους πρωτεργάτες της Ευρωπαϊκής Ομάδας και μέλος του «Arbeitskreis Junger Kriminologen», που εκπροσωπεί την Κριτική Εγκληματολογία στη Γερμανία, ο Karl Schumann, παρατηρούσε σχετικά: «Σημαντικό είναι, ωστόσο, πως η θεωρία της κοινωνικής αντίδρασης (social reaction approach) και η μαρξιστική Εγκληματολογία μπορούν να συνεισφέρουν ουσιαστικά στην καθιέρωση της Κριτικής Εγκληματολογίας και να ενσωματωθούν με επιτυχία σε ένα τέτοιο συγκρουσιακό μοντέλο» (Schumann K.-F., «Gegenstand und Erkenntnisinteressen einer konflikttheoretischen Kriminologie», στο: *Arbeitskreis Junger Kriminologen: Kritische Kriminologie*, München 1974, σελ. 69-84, 70).

3. Ήταν η έκφραση που χρησιμοποίησε ο καθηγητής Πολιτικών Επιστημών στο Πανεπιστήμιο της Padova, Antonio Papisca, στην εισήγησή του στο συνέδριο της Ε.Ο. (Padova, 3-6 Σεπτεμβρίου 1992) με θέμα: «Democracy and Human Rights in the Age of Interdependence».

4. Βασική πηγή πληροφοριών για την παρουσίαση της Ε.Ο. αποτέλεσε η εργασία του Rene van Swaaningen με τίτλο «The European Group for the Study of Deviance and Social Control, Inspirations and Aspirations of a Critical Criminology», στο: *Bulletin of the E.G.S.D.S.C.*, no. 3, σελ. 34-45.

Πρόκειται για κείμενο στο οποίο –πριν τη δημοσίευσή του– έκαναν τις παρατηρήσεις τους οι ιδρυτές της Ε.Ο. Stanley Cohen, Herman Bianchi και Karl Schumann. Βλέπε επίσης σχόλιο της Karen Leander για την πορεία της European Group, στο: *Bulletin of the E.G.S.D.S.C.*, no. 1/1989, p.p. 1-4.

5. Bianchi H., *Basismodellen in de Kriminologie. Deventer: Van Loghum Slaterus 1990*, από Rene v. Swaaningen, όπ.παρ., σελ. 36.

6. Σχετικό σχόλιο στο: Reiner Kaulitzki, «Verhaeltnis zu sozialen Bewegungen», στο *Kriminologisches Journal*, no, 3/1984, σελ. 232-236.

7. Δεν μπορεί στα περιορισμένα πλαίσια αυτής της εργασίας να γίνει αναφορά σε όλες τις εισηγήσεις που παρουσιάστηκαν. Το υλικό που χρησιμοποιήθηκε αποτελούν χειρόγραφοι σημειώσεις, γραπτές εισηγήσεις, καθώς και μαγνητοφωνημένες συζητήσεις. Δεν τηρήθηκε, επίσης, με ακρίβεια η σειρά παρουσίασης των θεμάτων, αλλά έγινε προσπάθεια οι εισηγήσεις να παρουσιασθούν ταξινομημένες σε θεματικές ενότητες.

8. Maura de Bernart (Universita di Bologna), «Paradoxial Aspects of Human Rights». Εισήγηση στο συνέδριο της Ε.Ο., Padova, 3-6/9/92.

9. Στο ίδιο.

10. Στο ίδιο.

11. A. Papisca, όπ.παρ.

12. Μάνεσης Α., «Η κρίση των θεσμών της φιλελεύθερης δημοκρατίας και το σύγχρονο Σύνταγμα», στο: *Σύγχρονα Θέματα*, τ. 8/1980, σελ. 20-35.

13. A. Papisca, όπ.παρ.

14. Στο ίδιο.
15. Στο ίδιο.
16. Rene van Swanningen (Erasmus University Rotterdam): «Human Rights as Contra-Factiveness». Εισήγηση στο συνέδριο της Ε.Ο., Padova, 3-6/9/92.
17. Στο ίδιο.
18. Στο ίδιο.
19. Judy Fudge (York University), «The Politics of Rights: A politics with little class». Εισήγηση στο 20ο συνέδριο της Ε.Ο., Padova, 3-6/9/92.
20. Στο ίδιο.
21. Στο ίδιο.
22. Οι θέσεις της εισηγήτριας προκάλεσαν την αντίδραση του I. Taylor, ο οποίος επικαλούμενος την εμπειρία του από την παραμονή του στον Καναδά, ισχυρίστηκε πως ο Καναδάς είναι από τις λίγες χώρες, στις οποίες τα ανθρώπινα δικαιώματα γίνονται σε τέτοιο βαθμό σεβαστά.
23. Judy Fudge, όπ.παρ.
24. Ole Krarup (University of Copenhagen), *The Democratic «No» and its Meaning*, Εισαγωγή στο 20ο συνέδριο της Ε.Ο., Padova, 3-6/9/92.
25. Περισσότερα για τις διάφορες επιτροπές και ομάδες σχετικά με τη διεθνή αστυνομική συνεργασία, θλ. European Parliament-committee on Civil Liberties and Internal Affairs (Doc-EN/DT/205684), Working Document on Police Cooperation, Raporteur: L. v. Outrive.
26. Lode Van Outrive (University of Leuven, Member of the European Parliament), *Legislation and Decision-Making in Europe*. International police cooperation and human rights, Εισήγηση στο 20ο συνέδριο της Ε.Ο., Padova, 3-6/9/92.
27. Στο ίδιο.
28. Στο ίδιο.
29. Στο ίδιο.
30. Massimo Pastore (University of Turin), «Boundary» Conflicts Around and Inside the European Community. Εισήγηση στο 20ο συνέδριο της Ε.Ο., Padova, 3-6/9/92.
31. Η συμφωνία του Schengen υπογράφηκε το 1985 μεταξύ Γαλλίας, Γερμανίας, Βελγίου, Ολλανδίας και Λουξεμβούργου. Ένας από τους βασικούς της στόχους είναι η κατάργηση του ελέγχου στη διακίνηση εμπορευμάτων, υπηρεσιών και προσώπων μεταξύ των χωρών αυτών. Τον Ιούνιο του 1992 υπογράφηκε μια συμπληρωματική συμφωνία από τις πέντε προαναφερθείσες χώρες. Η Ιταλία, Ισπανία και Πορτογαλία υπέγραψαν συμφωνία με την οποία αποδέχονται και τις δύο συμφωνίες του Schengen. Η Ελλάδα συμμετέχει ως παρατηρητής.
32. M. Pastore, όπ.παρ.
33. Στο ίδιο.
34. Στο ίδιο.
35. Στο ίδιο.
36. Το κενό της απουσίας του συμπλήρωσε ο D. Melossi με εισήγηση που έστειλε στο συνέδριο. Βλ., Dario Melossi (University of California), «Weak Leviathan and Strong Democracy, or of two Styles of Social Control», Paper prepared for a Special Edition of the *International Journal of Contemporary Sociology*.
37. Στο ίδιο.
38. G.H. Mead, «Mind, Self and Society, University of Chicago, Chicago 1934» και «The Genesis of the Self and Social Control» (1925), στο: G.H. Mead, *Selected Writings*, Bobbs-Merrill, Indianapolis 1964, σελ. 267-293.
39. Melossi D., όπ.παρ.
40. Στο ίδιο.
41. Nicola Yeates, *Appeals to Citizenship in the Unification of Europe: The political and social context of the EC's third programme to combat poverty*.

42. Committee on Economic and Monetary Affairs and Industrial Policy, 9/10/88:22-23, στο: N. Yeates, όπ.παρ.

43. Θα πρέπει εδώ να διευκρινισθεί πως «αποκλεισμός» δεν είναι συνώνυμο της φτώχειας. Ένα άτομο που είναι αποκλεισμένο από κοινωνικές και οικονομικές λειτουργίες και θεσμούς μιας κοινωνίας δεν έχει περιέλθει αυτόματα και σε κατάσταση φτώχειας, όπως επίσης και ένα άτομο που ζει στη φτώχεια δεν σημαίνει οπωσδήποτε πως είναι αποκλεισμένο από τους θεσμούς παρότι υπάρχει στενή σχέση μεταξύ των δύο καταστάσεων. Φτώχεια και αποκλεισμός θεωρητικά είναι διαφορετικές καταστάσεις. Η φτώχεια έχει την έννοια της κατανομής, ενώ οι έννοιες αποκλεισμός, περιθωριοποίηση και ενσωμάτωση, αναφέρονται στη φύση της σχέσης μεταξύ υποκειμένου και κοινωνίας. Δηλαδή ο αποκλεισμός είναι μια δυναμική διαδικασία που δείχνει μια ενεργή απώθηση ομάδων στην περιφέρεια της κοινωνίας, ενώ η περιθωριοποίηση υποδηλώνει οριοθέτηση στις πορυφές ή έξω από την «ομαλή» κοινωνική λειτουργία. Βλ. N. Yeates, όπ.παρ.

44. Europe Against Poverty, Abou Sada, G.A. & R. Lille, p. 13, στο: N. Yeates, όπ.παρ.

45. Edwards A., «Regulation and Repression: the study of social control», Allen and Unwin, London 1988, σελ. 206, στο: N. Yeates, όπ.παρ.

46. Directory of the Projects, A. & R. Lille, September 1991.

47. Η έννοια της «νέας φτώχειας» γίνεται κατανοητή ως μια ποιοτικά νέα μορφή φτώχειας που χαρακτηρίζει «νέες» ομάδες ατόμων, οι οποίες ως συνέπεια δημογραφικών, κοινωνικών και οικονομικών εξελίξεων, εξασφαλίζουν με δυσκολία το ελάχιστο όριο πόρων για την επιβίωσή τους. Στην Ευρώπη αυτή τη στιγμή υπολογίζονται οι ομάδες αυτές σε 50 εκατ. άτομα. Βλ. N. Yeates, όπ.παρ.

Σχετικά με το θέμα αυτό βλέπε επίσης: *Koelner Zeitschrift fuer Soziologie und Sozialpsychologie*, Sonderheft 32/1992: «Armut im modernen Wohlfahrtsstaat».

48. Leopoldina di Fortunati: «Women as a "Minority"». Εισήγηση στο συνέδριο της E.O., Padova, 3-6/9/92.

49. Στο ίδιο.

50. Ria McGee (Staffordshire University), «What Rights? Dangerous women, child custody and the sword of Damocles». Εισήγηση στο συνέδριο της E.O., Padova, 3-6/9/92.

51. Στο ίδιο.

52. Στο ίδιο.

53. Στο ίδιο.

54. James Shields, «Human Rights, Immigration and Citizenship in France». Εισήγηση στο συνέδριο της E.O., Padova, 3-6/9/92.

55. Στο ίδιο.

56. Στο ίδιο.

57. Markus Scholter, Hans-Joerge Trenz (University of Saarland, Germany), «Political Refugees and Human Rights: The social construction of the «Abuse of Asylum» in Federal Germany considering the jurisdiction». Εισήγηση στο συνέδριο της E.O., Padova, 3-6/9/92.

58. Habermas J., συνέντευξη στην εφημερίδα *Θνιτα*, αναδημοσίευση στην εφημερίδα *Ελευθεροτυπία*, 25, 26, 27/12/92.

59. Vasilis Karidis (Λέκτορας Νομικού Τμήματος Παν/μίου Θράκης), «The fear of crime in Athens and the construction of the «dangerous Albanian» stereotype». Εισήγηση στο 20ο συνέδριο της E.O., Padova, 3-6/9/92.

Για πρώτη φορά φέτος υπήρξε μια πολυπληθής ελληνική συμμετοχή σε συνέδριο της E.O. Συνολικά παρακολούθησαν το συνέδριο 19 άτομα, εκ των οποίων τα 11 ήταν φοιτητές του Εργαστηρίου Εγκληματολογίας και Δικαστικής Ψυχιατρικής του Νομικού Τμήματος του Πανεπιστημίου Θράκης.

60. Busch H., Funken A., Kauss U., Narr W.D., Werkentin F., *Die Polizei*, Frankfurt/M. 1985, σελ. 260.

61. Karidis V., όπ.παρ. Επίσης «Επενδυτής» 10-11/10/92.
62. Karidis V., όπ.παρ.
63. Chas Wilson (University of Portsmouth), «"Going to Europe": Prisoners' rights and the effectiveness of european standards». Εισήγηση στο συνέδριο της Ε.Ο., Padova, 3-6/9/92.
64. Στο ίδιο.
65. Στο ίδιο.
66. Christine Stratigopoulou (M. Soc. Sc. in Socio-Legal Studies), «The Controversial Character of the Rechabilitative Ideal: Defects on Criminals». Εισήγηση στο συνέδριο της Ε.Ο., Padova, 3-6/9/92.
67. Βλέπε αφιέρωμα στο Σωφρονιστικό Σύστημα στα *Σύγχρονα Θέματα*, τ. 41-42/1990.
68. Stratigopoulou Ch., όπ.παρ.
69. Στο ίδιο.
70. Ο Ν. Κουλούρης (υποψήφιος διδάκτωρ Νομικού Τμήματος Παν/μίου Αθηνών) παρουσίασε εισήγηση της ομάδας: V. Bokos, Ν. Κουλouris, Ε. Stathouloroulou, G. Tsiro-nis, S. Vidali, Ε. Zaphiropoulou, με θέμα: «Prisoners' Struggle, Governmental Manoeuvres, and Social Inertia in the '90's».
71. Στο ίδιο.
72. Στο ίδιο.
73. Στο ίδιο. Βλέπε επίσης κείμενο (αρχικά) 19 εγκληματολόγων στο *Εποχή* στις 23/12/1990, καθώς και στα *Χρονικά*, τ. 4/1992, σελ. 97-101 (97), με τίτλο «Κοινές θέσεις για μια εγκληματολογική παρέμβαση στο ζήτημα της φυλακής».
74. Karen Leander (University of Stockholm), «Getting to know women in a Swedish prison». Εισήγηση στο συνέδριο της Ε.Ο., Padova, 3-6/9/92.
75. Στο ίδιο.
76. Βλ. μεταξύ άλλων: L. Klein, J. Luxenburg, M. King, «Perceived Neighborhood Crime and the Impact of Private Security», στο: *Crime and Delinquency*, Ιούλιος 1989, σελ. 365-420. Steven M. Gorelick, «Join Our War», «The Construction of Ideology in a Newspaper Crimefighting Campaign», στο: *Crime and Delinquency*, Ιούλιος 1989, σελ. 421-457.
77. Ο I. Taylor χρησιμοποίησε την έννοια *mundane crime*.
78. Αποσπάσματα του ψηφίσματος, το οποίο μετέφρασε από τα Ιταλικά το μέλος της European Group, Σοφία Βιδάλη.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ

ΓΛΩΣΣΑ — ΙΣΤΟΡΙΑ — ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ
ΧΡΗΣΤΟΣ Ν. ΠΕΝΤΕΣΗΣ

ΤΟ ΕΙΝΑΙ
Η ΕΙΔΟ-ΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ
ΝΟΜΟ-ΤΕΛΕΙΑΚΗ
ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΣ
ΤΟΥ

ΤΟΜΟΙ ΤΕΣΣΕΡΙΣ

ΓΛΩΣΣΑ

Ν. ΚΥΡΙΑΖΙΔΗΣ,
Ι. ΚΑΖΑΖΗΣ, J. BRENIER

ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΤΟΥ
ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗ ΜΕ
ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΗ

ΤΟΜΟΙ ΕΠΤΑ

Πρόκειται για έργο - αποτέλεσμα εικοσαετούς πνευματικής προσπάθειας του συγγραφέα, προς την κατεύθυνση της διαλεκτικής θεωρήσεως και ερμηνείας του καθ' όλου Είναι και των Γενών του στο επίπεδο του φιλοσοφικού Λόγου. Το πρόβλημα του Είναι εξετάζεται εδώ από την άποψη της υφισταμένης διαλεκτικής ενότητας και αρμονίας του στο επίπεδο της ειδο-λογικής ή κατηγορηματικής διαρθρώσεώς του και της νομο-τελειακής λειτουργίας του. Το όλο έργο περιλαμβάνει τέσσερα βιβλία, τα οποία αντιστοιχούν σε τέσσερις αυτοτελείς, στην πραγματικότητα όμως αλληλοσυμπληρούμενες, μελέτες με τίτλους: ΕΙΝΑΙ ΚΑΙ ΦΑΙΝΕΣΘΑΙ, η ειδολογική και νομοτελειακή διαλεκτική ενότης των. ΕΙΝΑΙ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΣ. Οντολογική θεώρησις του ανθρώπου και της Πραγματικότητός του. ΕΙΝΑΙ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ. Οντολογική αλήθεια και ανθρώπινος Λόγος. ΕΙΝΑΙ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΠΡΑΞΙΣ. Οντολογική Αλήθεια και η Δράσις του ανθρώπινου Γένους.

Το επτάτομο αυτό έργο αποτελεί μια θεμελιακή μελέτη για τη γλώσσα μας, έτσι όπως τη μιλούσαν οι Έλληνες όταν απελευθερωθήκαμε από την Τουρκία το 1821. Η χρησιμότητά του δε είναι μεγάλη, διότι παρουσιάζει και αναλύει το εργαλείο με το οποίο ένας δάσκαλος γλώσσας και ήθος, όπως ο Μακρυγιάννης, έγραψε ένα από τα κορυφαία κείμενα του νεοελληνικού λόγου.

Ο Μακρυγιάννης έχει σταθεί μια από τις σπουδαιότερες μορφές της ιστορίας του ελληνικού λόγου, γιατί και τον κατέγραψε αψευδάστα και είχε μέσα του το θείο φως του «λογά», ήταν ένας από τους «μεγίστους λογοτέχνες μας», όπως γράφει ο Γιώργος Σφέρης.

Σε επτά τόμους 3.400 σελίδων περιλαμβάνονται στατιστικοί πίνακες λέξεων, αριθμητικοί πίνακες συχνότητας λέξεων, αναλυτικό λεξιλόγιο, λεξιλόγιο κατά μέρη του λόγου, αντίστοιχοι πίνακες λέξεων και σημασιολογικοί πίνακες των 6.603 λέξεων που χρησιμοποίησε ο στρατηγός Μακρυγιάννης στα δύο έργα του: Τα Απομνημονεύματα και τα Οράματα και Θάματα.

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:

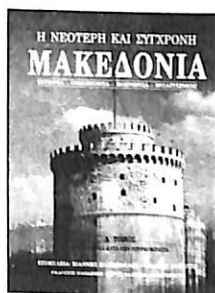
ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΛΙΟΠΟΥΛΟΣ-ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΑΣΙΩΤΗΣ

Η ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ - ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ - ΚΟΙΝΩΝΙΑ - ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΤΟΜΟΙ ΔΥΟ

Από το 1986, είκοσι πέντε καθηγητές πανεπιστημίου και ειδικοί επιστήμονες, καθώς και δύο εκδοτικοί οίκοι με γνωστή ιστορία και αναγνωρισμένο κύρος (ο εκδοτικός οίκος ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ και οι εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ) ενώνουν τις δυνάμεις τους σε μια προσπάθεια χωρίς προηγούμενο στην εκδοτική μας ιστορία. Αποτέλεσμα είναι μια έκδοση που φιλοδοξεί με γνώση ιστορική και τεκμηρίωση επιστημονική να κάνει γνωστή σε όλους την αναμφισβήτητη ελληνικότητα αλλά και τη συνέχιση της Μακεδονίας διαμέσου των αιώνων.

Θέμα επώδυνο για τους Πανέλληνες, που, παρά την αδιαμφισβήτητη πρόσφατη ελληνική νίκη της Λισαβόνας, θα προβληματίσει και θα απασχολήσει και στο μέλλον.

Ο Α' τόμος του έργου καλύπτει την ιστορική πορεία της Μακεδονίας από τους χρόνους της Τουρκοκρατίας μέχρι την προετοιμασία του απελευθερωτικού αγώνα.

Ο Β' τόμος ασχολείται με όλα όσα συνέβησαν στον αιώνα μας, αποδεικνύοντας περίτρανα το δίκαιο των ελληνικών θέσεων ενάντια σε κάθε είδους ιστορική παραχάραξη, από οποιονδήποτε κι αν προέρχεται.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ ΑΕΒΕ

ΝΙΚΗΤΑΡΑ 2, ΑΘΗΝΑ 106 78, ΤΗΛ. 3622496, FAX 3609150

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ

ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΟΙΝΟΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ «Κ. ΚΑΡΑΒΙΔΑΣ»

ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ
ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ

Ο Κωνσταντίνος Καραβίδας και
η Προβληματική των Κοινωνικών Επιστημών

Φ.Θ. ΒΕΓΑΡΗΣ, Σ. ΔΑΜΙΑΝΑΚΟΣ, Π. ΚΑΖΑΚΟΣ
Θ. ΚΑΛΦΑΤΗΣ, Μ. ΚΟΜΝΗΝΟΥ, Α.Α. ΚΥΡΤΣΗΣ, Κ. ΚΩΣΤΗΣ
Ι. ΛΑΜΠΡΗ-ΔΗΜΑΚΗ, Γ.Θ. ΜΑΥΡΟΓΟΡΑΤΟΣ, Ν.Ι. ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΣ
Ε. ΠΑΠΑΤΣΙΑΡΧΗΣ, Ε. ΠΡΟΝΤΖΑΣ

Επιμέλεια, εισαγωγή
Μ. ΚΟΜΝΗΝΟΥ - Ε. ΠΑΠΑΤΣΙΑΡΧΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ

Max Weber

Η ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ
ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ - ΕΠΙΛΟΓΗ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΜΙΧΑΛΗΣ Γ. ΚΥΠΡΑΙΟΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ

ΣΟΦΙΑ Ν. ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ

Η ΜΑΡΞΕΙΣΤΙΚΗ
ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΗΣ
"ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ"
ΚΑΙ Η
ΣΥΓΚΛΙΣΗ ΤΗΣ
ΜΕ ΤΟ ΑΣΤΙΚΟ
ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ
ΠΡΟΤΥΠΟ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ

MME

GERHARD
MALETZKE

ΘΕΩΡΙΕΣ
ΤΗΣ ΜΑΖΙΚΗΣ
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

εισαγωγή
μετάφραση
επιμέλεια

ΠΕΡΣΕΦΟΝΗ
ΖΕΡΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΖΗΣΗ

ΜΑΙΟΥΣΑ ΤΟΜΑΡΑ-ΣΙΜΕΡΗ

ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΛΟΓΗ

Επίσημη τριτοβάθμια εκπαίδευση
στο Παιχνίδι Πανεπιστημίου 1932-1988

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ

ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΕΞΟΥΣΙΑ & ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

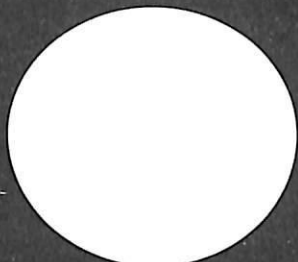

Επιμέλεια ΜΑΡΙΑ ΚΟΣΜΗΝΟΥ ΑΡΧΙΤΟΣ ΛΥΡΙΝΤΣΗ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΤΕΝΕΚΙΑΔΗΣ

ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

Μεθοδολογικά
Η διεθνής θέση της Ελλάδας
Το κυπριακό πρόβλημα

ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΑΝΑΘΕΩΡΗΜΕΝΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΕΝΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ

Η Κρίση του Κρατους

Επιστημη και Κοινωνια

ΝΙΚΟΣ ΠΟΥΛΑΝΤΖΑΣ

Γράσσειν

Yves-Jean Dupont
Christian Hartmann
Manuel Castells
Dominique Chatelet
Michel Crozier
Jean-Pierre Fassin
Renald Halleg
Joachim Hirsch
Alain Joxe
Jacques Lalonde
Jean-Marie Vincent

Εκδόσεις Παπαζήση